

האדם השלם

יריעה מורחבת ומקיפה, המכילה עדויות ועובדות חדשות מהליכותיו והנהגותיו המופלאות של רבן של ישראל, עמוד התורה והיראה, מרן ראש הישיבה

הגאון הגדול רבי ירחמיאל גרשון אדלשטיין זצוק"ל

בעזרתם של חבר תלמידיו ומקורביו, נעשה ניסיון דל לשרטט קווים לדרכי השלימות בהן צעד עקב בצד אגודל בעקביות מעוררת-השתאות במאה שנות חייו תרפ"ג – תשפ"ג.

לרגל יום השנה הראשון לסילוקו לגנוי מדומים – י' סיון תשפ"ג

מכלול השלימות

דומה כי המעיין בתוכן ההספדים שנישאו לאחר הסתלקותו של רבינו ובסיפורים הרבים אשר סופרו אודותיו, יגיע למסקנה מתבקשת; כי ממש לא שייך להצביע על מעלה או תכונה אחת ולומר שהיא היא היתה הנקודה המרכזית באישיותו ובסוד גדלותו. מאחר וקומתו הגבוהה משולבת, מעוצבת ובנויה היתה כאריח על גבי לבנה מתכונות ומעלות רבות כל-כך שכל אחת מהן היתה חלק בלתי נפרד מקומתו השלימה והתמירה, ולא שייך להבליט או לבכר אחת על פני השניה; הדביקות בתורה, עבודת התפילה, ההטבה לזולת, האמונה החושית, הצניעות, הפשטות, הענוה, דקדוק ההלכה, המידות הטובות, הנקיות והישרות, הבריחה מהכבוד, ישוב-הדעת, מנוחת-הנפש ועוד ועוד.

אלא שבכל זאת ניתן להצביע על מידה אחת בולטת אשר ניכרה בכל המעלות והתכונות כולן: היא השלימות. הכל הכל היה אצלו בשלימות מופלגת, עד הקצה האחרון ממש, וככל ששומעים אודותיו יותר ויותר מגלים עוד ועוד נקודות של שלימות.

וכפי שכתב בלשונו הזהב רבן של ישראל, מרן 'חזון איש' זצוק"ל, בספרו 'אמונה ובטחון' (פרק ד'): "מרוב ההרגל נקבע בלב רבים שבאמת השלימות היא בעלת אברים נפרדים... אבל באמת בשורשם אין כאן רק מידה אחת טובה ומידה רעה, המידה הרעה היא ההזנחה את החיים הטבעיים על מהלכם הטבעי.... והמידה הטובה היא ההסכמה

משנדפס ופורסם - נותר נחלת היחיד, שמור וחתום עימנו באוצרותינו. כי לשם פרסום כל החומר שבידינו נצרכים אנו לכמה ספרים עבי-כרס, ללא גוזמא. אך עתה, עם מלאות השנה להסתלקותו של רבינו הגדול, מערכת 'אוסף גיליונות' הקדישה יריעה רחבה ומקיפה לזכרו הטהור, וניצלנו את ההזדמנות ללקט במלקחיים של זהב עניינים ונושאים שיש בהם תועלת, בעיקר אלו שעדיין לא

נכתב עליהם בגיליונות 'אוסף' במשך השנה החולפת. למען ידעו דור אחרון מעט מפעולת צדיק לחיים, ודמותו ואישיותו יהיו כאות וכמופת למבקשי השלימות, לצעוד בדרכו וללכת בעקבותיו.

זכר צדיק לברכה

במשך כל השנה האחרונה, מאז אותו יום מר ונמהר בו נראו גוילין נשרפין ואותיות פורחות באויר, ועלה ונתעלה רבינו הגדול מרן ראש הישיבה רבי גרשון אדלשטיין זצוק"ל לשמי מרומים ליאור באור החיים, זכה בית היוצר המפואר 'אוסף גיליונות', בית מדרשם של תלמידי-החכמים ובני התורה, להביא בפני ציבור קוראיו הנאמנים, מידי שבוע בשבוע, גיליונות עמוסים בכל טוב מתורתו וממשנתו של רבינו הגדול במגוון נושאים^א. למען כבודו, וכאות הכרת הטוב כלפיו, טרח ויגע כותב השורות להעמיד זכר לנשמתו, בבחינת 'דבריהם הן הן זכרונם', ואכן הדברים השפיעו וזיכו את הרבים וגרמו להדים נרחבים.

כל הזמן הזה לא חדלו מלזרום לשלחן המערכת כמויות אדירות של חומר עשיר, מגוון ומיוחד-במינו, מתלמידים ומוקירים רבים. סיפורים, עובדות והנהגות לרוב, השופכים מעט אור על דמותו הפלאית של רבינו הגדול, גאון ישראל ותפארתו, צדיק המושל ביראת אלוקים, אשר התהלך בין הבריות בענווה, בפשטות, בהשתוות, במנוחת-הנפש, ללא צלצולים ורעשי רקע, גילה טפח וכיסה טפחיים. זכות מיוחדת היתה לי - כותב השורות - לרכז ולערוך את הדברים, ובכך לקלוט מעט עד כמה שאפשר את היקף הדברים ועומקם, ולהיות בבחינת דולה ומשקה לכלל המעינים והקוראים בקביעות.

אלא שמקוצר היריעות השבועיות יותר

א (להלן חלק מהנושאים בהם עסקנו בארבעים גיליונות 'אוסף הדרכות והנהגות' שפורסמו במשך השנה: דביקות בתורה, תפילה, יראת שמים, ענוה, מידות טובות, הנאות עולם הזה, קדושת האכילה, שמחה, חשבון הנפש, מנוחת הנפש, השפעת האמונה על המעשים, דרכי חינוך הבנים, דרכי חינוך התלמידים, דרכי הנהגת הבית, דרכי התוכחה, ההנהגה בשבת/חנוכה/פורים/בין הזמנים, הדרכות והכוונות לבחורים ולאברכים, הדרכות בענייני שידוכים. ועוד בנושאים רבים ומגוונים.

לצד גדולי ישראל מרנן הגראל שטיינמן זצ"ל, הגרי שיינר זצ"ל ויבדלחט"א האדמו"רים מו"ז ניץ וצאנז שליט"א

נצח משורשי יפרה"י

רבינו נולד ברוסיה בב' אייר ה'תרפ"ג כבן בכור לאביו הגאון רבי **צבי יהודה אדלשטיין** זצ"ל אב"ד שומיאץ, ולימים רבה של רמת השרון בארץ הקודש, מחבר ספר 'הוד צבי'. שהיה בנו של הגאון רבי **ירחמיאל גרשון** זצ"ל בעל חידושי 'בן אריה' מרבני וואלז'ין. בשנת תש"ח נישא רבינו לרבנית **הניא רחל** ע"ה, בתו של הגאון רבי **יהושע זליג דיסקין** זצ"ל, רבה של פרדס חנה. אמו של רבינו נפטרה כשהיה בן תשע, ובחודש אייר ה'תרצ"ד עלתה יחד עם אביו ובני משפחתו לארץ ישראל.

תלמידו ומקורבו של רבינו - רבי **שמעון מרגליות** שליט"א סיפר, כי שמע מפי רבינו וגם מאחיו הגאון רבי **יעקב** זצ"ל שבילדותם שלחם אביהם ללמוד תורה בעירה נידחת ברוסיה מפי אחד הדוידים ששימש ברבנות. יום אחד הם הבחינו שפני הדוד והדודה אינם כתמול שלשום, ומרבים להתלחש ביניהם, ולא ידעו את הסיבה לכך. רק לאחר תקופה כשנודע להם על פטירת אדם הצדקנית הבינו למפרע מה אירע באותה תקופה שהדוידים היו עצובים ומרירים. והסביר רבינו שהדוד

בשקט, בישוב הדעת. עקב עם האצבע מילה אחר מילה, אבל ללא עשיית שום תנועות המראות כוונה מיוחדת או דביקות. ואף בתפילת העמידה לא התנועע כל התפילה, אלא רק מידי כמה שניות התנועע מעט והפסיק לכמה שניות וחוזר חלילה. גם הלימוד והשיעורים לא היו בקולות וברקים, אלא רק ראו את הריכוז המוחלט ואת שמחת התורה.¹

כותב השורות להיות מתלמידיו של רבינו במשך למעלה מעשרים שנה, ולשאוב מלא חפנים משיעוריו ומחכמתו, מיראתו הקודמת לחכמתו, לעקוב אחרי דמותו והליכותיו. אולם ידוע ידע כי לגודל ההסתרה והפשטות בהן נהג בחיי חיותו, ובקשתו המפורשת מתלמידיו הקרובים שלא לשתף פעולה עם שום פרסום אודותיו בימי חייו², חלק גדול מהלימוד יהיה דווקא אחרי פטירתו. כעת, כשהרשות נתונה, ניתן לשמוע מתלמידיו הרבים, כל אחד מזווית ראייתו, את מכלול הנהגותיו, הן מה שנהג בביתו, והן מה שנהג במסגרת עסקו עם הציבור, וכך ללמוד לעומק כיצד ניתן בדורנו להגיע למעין השלימות לה זכה.

המוחלטת לבכר את הרגש המוסרי על הרגש התאווני... ולא יתכן שתהא הסכמה זו לחצאין, שזה האיש אשר אור השכל וסגולת הנפש הקיצוהו וישפיעו עליו לבחירת הטוב, הוא שותף בשעה הטובה לטוב בלי מיצרים, ואינו רואה שובע לנפשו בכל מה שיעשה".

הדברים הללו הולמים להפליא את רבינו הגדול, אשר במשך מאה שנות חייו ניצל כל רגע ורגע בשלימות לעבודת השם המיוחדת לאותו הרגע. שום דבר לא בא אצלו על חשבון דבר אחר, ואור השכל וסגולת הנפש הביאוהו לבחירה בטוב בלי מיצרים, ומבלי לראות שובע לנפשו. אלא עלה ונתעלה לעוד ועוד מדרגות נפלאות בכל חלקי עבודת השם עד נשימת אפו האחרונה, עד ועד בכלל.

רבינו עצמו השיב פעם לבחורים שנכנסו אליו ושאלו: "כיצד זוכים להיות גדולים בתורה?". "מי שחושב על זה" - השיב רבינו בחיזוק העדין והאציל בקביעה חד משמעית, "לא יהיה אדם גדול!". והוסיף: "השאיפה צריכה להיות ממוקדת להיות 'אדם השלם', ולא לחפש מעשים גדולים מיוחדים ובולטים". האדם השלם, כפי ביאורו ותפיסתו של רבינו, הוא אדם שמנצל את כל זמנו ועושה את כל מעשיו בשלימות לפי רצון התורה, ובכוונה אמיתית לשם שמים. וכך באמת ראו אצלו עצמו, שלא חיפש מעשים גדולים ומפורסמים, אלא עשה כל מעשיו בשלימות.

תלמידו הגאון רבי **חזקיהו יוסף שרייבר** שליט"א, ראש ישיבת 'אבן ישראל', כשהתבקש להגדיר את רבינו אמר ממש כדברים הללו: "אצל רבי גרשון ראינו דמות של אדם שלם בכל תחום וענין. הוא העמיד שאיפה לחיי שלימות בתוך מסגרת החיים הנורמליים. הוא היה איש בין אנשים שחי ונהג בפשטות, ואת כל הפשטות הזו העלה לדרגה של חיי שלימות מופלגת. לטעמי זו נקודה עמוקה בחייו. לא ראינו שום סיגופים וסערות, הכל מתוך שלווה ונעימות, אך בשלימות אמיתית".

רבינו היה כל-כולו פנימיות. "לא ברעש השם". לשם דוגמא; בתפילה, ראו על פניו רק שהוא מרוכז כל-כולו במילות התפילה,

ב) מרן ראש הישיבה הגרא"מ שך זצ"ל אמר פעם: "שני בני אדם הכרתי, שמי שלא היה יודע את שמם ולא הכירם, לא היה רואה עליהם כלום. גם אם שהית עמם באכסניא אחת במשך שבוע ימים לא יכולת למצוא שום דבר יוצא דופן. התנהגות שלהם היתה נורמלית כמו 'בעל בית' רגיל. רק דבר אחד היית מבחין בעליל, שהם טובי לב ללא שיעור, ללא גבול ומידה. מי הם שני האנשים הללו? מרנן 'החפץ חיים' ורבי חיים עוזר. המצוות לא צריכות להיות עם חיצוניות, חיצוניות היא סכין השחיטה של הרוחניות, אם אתה ירא שמים תהיה עם עצמך פנימה". (ספר 'החפץ חיים').

ג) הוראה זו של רבינו באה לידי ביטוי גם במערכת 'אוסף גליונות'. כאשר הגיעו דרישות מצד תלמידיו רבינו לפרסם על גבי הבמה הנכבדה של 'האוסף' את הקונטרס המיוחד 'אדיר במלוכה' שהופיע לאור בימי חייו (בשנת תשע"ח). למרות התועלת המרובה שבדבר סירבה המערכת לפרסמו, עקב רצונו של רבינו לעומת זאת לאחר פטירתו, כאשר הגיע כותב השורות לנחם את בניו, סיפרתי לבנו מו"ר הגאון רבי ישראל שליט"א שאני מפרסם ב'אוסף גליונות' אודות גדלותו של רבינו, עודדני הגר"י להמשיך לעשות זאת באומרו משפט שהפליא אותי מאד בתחילה ואמר לי: 'זה מה שאבא רצה שיעשו'. לאחר התבוננות בדברים נזכרתי בהכרעתו של רבינו זצ"ל לפני כמה שנים, כאשר לאחר פטירת סבי זצ"ל שאלתי את רבינו האם ניתן לפרסם מדרכיו והנהגותיו המיוחדות של סבי, אשר בכל ימי חייו ברח בכל יכולתו מן הפרסום, ואף ביקש בצוואתו להימנע מכך, השיב לי רבינו שלמרות זאת יש לכתוב ולפרסם את הדברים בשביל זיכוי הרבים...

ד) כבר התפרסמו הרבה עובדות ונהגות אודות ימי נעורו של רבינו. כאן הבאנו יותר פרטים אודות משפחתו המורחבת והמפוארת כפי שסיפר רבינו עצמו, וכפי המובא בשמו בספר 'עולת נח', אשר עתיד לצאת לאור בתקופה הקרובה במהדורה חדשה.

אדלשטיין סידר דירה ברמת-השרון. כמו כן הצליח לסדר משרות רבניות לכל בני משפחת מובשוביץ הכבודה, וכך החלה שושלת הרבנים המפורסמת מרוסיה לכהן פאר במקומות רבים ברחבי הארץ.

רבינו ואחיו רבי יעקב זצ"ל זכו לקבל תורה מאביהם הגאון רבי **צבי יהודה** זצ"ל במשך מרבית שנות נעורם ובחרותם, והוא היה רבם המובהק. במשך השנים הפציר בו ראש ישיבת חברון מרן הגאון רבי **אהרן כהן** זצ"ל שיבואו ללמוד בישיבתו, אבל על פי הוראת מרן **הגרי"ז מבריסק** צוק"ל המשיכו ללמוד עם אביהם, ובדומה לזה הורה מרן ה'חזון איש' זצ"ל בנוגע להצעות אחרות. רק

שהרגישה "ריח של השכלה" מהמדובר. כששמע זאת בנו רבי מרדכי שלמה השיב שלכזו בחורה הוא רוצה להנשא, וכך נגמר הדבר למזל טוב, ובאמת זכתה מרת גיטל למשפחה של גדולי ישראל עד לדורות.

על אופן לימודו של רבינו בשנות ילדותו מתוך מסירות נפש, סיפר קרוב המשפחה, הרה"ג ר' **גרשון אלינסון** שליט"א, רו"מ ישיבת 'בית מדרש עליון': "כשהיה רבינו ילד כבן 6-7 בעיירה שומיאץ, לא יכלו ללמוד תורה מפחד השלטונות ורדיפתם, וזקנתי מרת יוכבד אלינסון (דודתו של רבינו) שכבר התאלמנה בצעירותה, התגוררה בעיירה 'פטרוביץ', ושם מאחורי ביתם

נמנע מלספר להם על הבשורה הקשה כדי שלא יתבטלו מן התורה.

עוד סיפר הרה"ר שמעון שליט"א: פעם שאלתי את רבינו - האם זכה לראות את זיו פניו של מרן ה'חפץ חיים' זצ"ל, והשיב כי אביו היה מגיע אליו לעיתים, והוא גם זוכר שה'חפץ חיים' הגיע פעם לעיירה הסמוכה למקום מגוריהם ברוסיה, ואביו יצא אז לקראתו. כשהוספתי לשאול - מדוע האב לא לקח אותו ואת אחיו לראותו? ורבינו השיב שלא היה צד שאביהם יבטל אותם מלימוד התורה עבור זה.

סבו של רבינו מצד אמו הרבנית הצדקנית מרת **מרים אדלשטיין** ע"ה היה הגאון רבי **מרדכי שלמה מובשוביץ** זצ"ל, בנו של הגאון רבי **נח מובשוביץ** זצ"ל, בעל ה'עולת נח', אשר כיהן ברבנות העיר סמאלעוויץ במשך כעשרים שנה, ואח"כ ברבנות מלסטובקה במשך כשלושים שנה. רבי מרדכי שלמה כיהן כרב במשך כיוכל שנים, תחילה בעיר קניז'ץ זורביץ, ואחר-כך ישב על כסא של אביו במלסטובקה, וזכה לדורות של רבנים חשובים. באותה תקופה היו גזירות על היהדות ברוסיה, ורבנים רבים עזבו את המשרות שלהם מחוסר כח ומסוגלות להחזיק מעמד מול רדיפות השלטון וההצקות הבלתי-פוסקות מצידם. אולם שלשה מבניו וחתניו של רבי מרדכי שלמה החזיקו ברבנות חרף הגזירות והקשיים הרבים: הלוא הם: הגר"ר **בנימין מובשוביץ** זצ"ל, רב בקניז'ץ ברוסיה. הגר"ר **ישראל מובשוביץ** זצ"ל, רב בקשטקוביץ, והגר"ר **דניאל מובשוביץ** זצ"ל, רב בזורביץ. חתניו היו: הגר"ר **צבי יהודה אדלשטיין** זצ"ל, רב בשומיאץ וב'רמת השרון'. הגר"ר רבי **יצחק ברמן** זצ"ל, והגר"ר **שמואל נח קרול** זצ"ל רב בסברסק ואח"כ ב'כפר חסידים'. ששה רבנים נכבדים בתקופות הקשות והאפילות ביותר מבחינה הרוחנית של רוסיה, וממש מסרו נפש על שמירת היהדות.

סבתו של רבינו היתה מרת גיטל ע"ה, בתו של הרבני הנכבד רבי יעקב סנפיר ז"ל, שהיה נגיד ונכבד מאד בעיר שקלוב. דובר בה נכבדות עם אחד המובהרים שבישיבת וואלאזין, אולם לאחר תקופה אמרה לאביה שאיננה מוכנה לשידוך בשום אופן. תמה אביה לפשר סירובה, מה עלה על דעתה, וחשש מה יאמרו הבריות על דבר זה. אך היא השיבה לו ששמה לב כי מבחור זה נודף ריח של "השכלה", ומוטב לי להישאר גלמודה כל חייה מלוותר על רוחניותה. סיפור זה הפך לשיחת היום בזמנם שלא היה דבר כזה מקובל. והנה ישבו משולחים בביתו של בעל ה'עולת נח' ודיברו אודות מה שאירע בשקלוב, שאל ר' נח מה סיבת הדבר, והשיבו לו שתשובתה היתה

כשהגיעו לגיל שמונה-עשרה ותשע-עשרה, טען רבינו בפני אביו שמתוקף היותו רב הוא נשאל שאלות רבות באמצע הלימוד והדבר מפריע לרצף הלימודי, ונעתר שילכו ללמוד כשאר הבחורים בני גילם בישיבת 'לומז'ה', וזאת גם לאחר קבלת אישורו של ה'חזון איש'. הוא טען להם שאת דרך הלימוד הם כבר קיבלו מאביהם, ומעתה ואילך עליהם להיזהר רק שלא לקלקל את מה שקיבלו. בהיכלה של ישיבת לומז'ה למדו רבינו ואחיו במשך שנה וחצי, ואז שוב חזרו ללמוד עם אביהם למשך תקופה קצרה. וכאשר נפתחה ישיבת פוניבז' בשנת תש"ד, נעתר רבי צבי יהודה לבקשתו של מרן **הרב מפוניבז'** זצ"ל שרבינו ואחיו יבואו ללמוד בישיבה, ובה למד ולימד עד יומו האחרון.

הערכת גדולי ישראל לרבינו

מרן שר התורה הגר"ח **קנייבסקי** זצ"ל סיפר: "כשהגעתי ללומז'ה בפתח-תקוה בהוראת דודי ה'חזון איש' הוא ציווה עלי לדבר

היתה להם חצר עם סוכה גדולה, וכשלמדו שם לא היו רואים אותם מהרחוב. הדוד רבי צבי יהודה היה מביא לשם את ילדיו: רבינו ורבי יעקב עם אחותם (לימים הרבנית גרשנוביץ), ומלמד אותם תורה בעצמו. אל הלימוד המשותף הצטרפו גם כמה מבני הדודים, ביניהם ילדי משפחת אלינסון, אבי הרה"ר **משה אלינסון** ז"ל, שהיה בן גילו של רבינו, וכן אחיו של אבי. מכיוון שלא היו מספיק מקומות ללינה, היו כמה ילדים ישנים באותה מיטה! כך היה בימות החול, ולקראת שבת היו חוזרים הביתה.

"כשגברו הרדיפות ברוסיה כנגד לומדי התורה, כמה שנים קודם שפרצה המלחמה, עלתה משפחת אדלשטיין ארצה. דודי הרה"ר **יהודה אלינסון** ז"ל שכבר עלה קודם לכן לארץ, השתלב בעבודתו במוסד הג'וינט, ובהיותו קרוב לצלחת עסקני ההגירה, הצליח לסדר את הדרכונים עבור כל בני המשפחה שיעלו ארצה, וכן סידר דירות לכל העולים. לסבתי - אמו וכן לאבי הוא סידר דירה בתל-אביב, ולמשפחת

אלא הלך במישור, והניח את הדברים בפשטות ובנחת. למרות זאת מכח אישיותו, היתה לנו הרגשה שאנחנו עומדים במרחק עצום ממנו. דבריו היו נשמעים בדרך-ארץ, ביראת כבוד, בצורה בלתי רגילה. אני זוכר איך הכתה בי אז התחושה: 'תראה מי עומד כאן ומלמד אותך תורה, אדם שלגופו אין

זצ"ל ושאל אותי אם אני רוצה להצטרף אליו, כמובן שהשבתי בחיוב. לא אשכח את המראה שנגלה אז למול עיני: רבי שמואל ישב בראש השלחן וסבא על ידו, ואני ישבתי מרחוק בסוף השלחן מחמת הדרך-ארץ. הם דיברו אז בכמה עניינים, ולפתע רבי שמואל אמר לסבי: 'הרב מבריסק אמר לי

בלימוד עם הבחורים הטובים בישיבה. בין השמות שציין ה'חזון איש' היה את רבי גרשון באומרו: "דאס איז דער דמות פון די ישיבה" [זוהי הדמות של הישיבה]. וסיים הגר"ק ואמר: "אולם אני בשעתו לא העזתי לגשת אליו, כי רבי גרשון נחשב העילוי של הישיבה, והיתה בחינה של יראת הרוממות לגשת אליו."¹ עוד אמר רבי חיים, כי ה'חזון איש' התבטא אודות רבי גרשון ואחיו רבי יעקב: "הם חונכו על ידי אביהם בצורה נכונה ויש להם סברא ישרה". כן העיד כי בישיבה התהלכה השמועה שהם הגיעו אליה לאחר שכבר סיימו את הש"ס עם אביהם. ככלל היה רבי חיים מתבטא תמיד בשבחו של רבי גרשון בהזדמנויות שונות, על ה'ערלכקייט הגדולה שלו, ואמר שהוא 'מופלג בדורו'. ופעם אמר לבנו שבא ללמוד בישיבה: "יש לך ממי לקבל, תלך לקבל מר' גרשון". כשבא פעם רבינו לשאול אותו על טיפול רפואי לאחיו רבי יעקב נענה רבי חיים ואמר: 'אתם באים לשאול אותי? הלוא אתם יודעים לבד!...' וכשרבינו בא פעם לבקרו בערוב-ימיו אמר לו רבי חיים בענווה: "מדוע טרחתם לבוא אלי? אני הייתי צריך לבוא אצלכם!", ולאחר שסיימו לדבר בלימוד חזר ואמר: "לא הייתם צריכים לטרוח לבוא אלי".

עם אחיו מרן הגר"י אדלשטיין זצ"ל

בכלל מה לדבר, כי השכל שולט עליו שלטון גמור!'. זה יצר אצלי הכנעה והתבטלות גמורים כלפיו, לשמוע בצמא את דבריו. מלבד זאת, היה רבינו אומן גדול איך להכניס סוגיא לראשו של בחור. עדיין עומד למול עיני כיצד בתחילתה של סוגיא חדשה, התחיל את השיעור והקדים, 'כאן בסוגיא הזאת, צריך לדעת כך וכך'. ואז היה מביא את כל הידיעות הנצרכות מן המקומות האחרים, בכדי להבין היטב את הסוגיא הנלמדת, וזה פעל לתת בהירות מיוחדת בסוגיות".

הגר"ח מן שליט"א מציין עוד, שגדולי ראשי הישיבות מהדור ההוא, העריכו מאד את שיעוריו ואת כוחו. הגאון הגדול רבי אליהו מישקובסקי זצ"ל, הרב וראש הישיבה ב'כפר חסידים', התעניין אצלו על הנעשה והנשמע בישיבה, והוא שהיה תחת התפעלות גדולה מרבינו הביע את ההתפעלות הזאת באוזניו, והיא גרמה לו קורת-רוח מרובה כשנוכח לראות שבחורים צעירים יודעים להעריך את רבנו כערכו. ואף התבטא ואמר: "בחור בעל שכל צריך להשקיע בשיעורים של רבי גרשון".

שהוא חושב שרבי גרשון צריך להיות ראש הישיבה של הדור הבא, וגם אני חושב כך', וסבי נענה לעומתו: 'גם אני חושב כך'. היה זה עוד בחיי מרן הרב מבריסק, ורבינו היה אז בשנות השלושים לחייו, וכבר אז הם דיברו כך אודותיו. לאחר מכן שניהם הביטו לעברי לראות אם שמעתי את הדברים... רק לימים הבנתי את המשמעות של ההסתכלות הזו, הם לא התכוונו לסיפורים אלא להלכה למעשה".

הגאון רבי חיים מן שליט"א, ראש ישיבת 'באר התלמוד' באלעד, ורב קהילת 'שדרות יחזקאל' מודיעין עילית, סיפר: "לרבינו היה כח מיוחד להשפיע על תלמידים. עוד בטרם כניסתי ללימוד בישיבה הקדושה, שימש רבינו עוד כר"מ, וכראשי ישיבה כיהנו רבותינו הגדולים זצ"ל; הרב שך, רבי שמואל, רבי דוד שהרעישו תבל ומלואו בשיעוריהם, כבר כיווני מר אבא, [הגאון מרדכי מן זצ"ל] להשתדל במיוחד להתקרב לרבינו, והדריכני לשמוע היטב את שיעוריו.¹ על פי רוב צעירים נמשכים לשמוע דברים מפולפלים וחריפים, שמסעירים את המח והנפש, ואילו רבינו לא הייתה דרכו בכך,

הגאון רבי יעקב אדלשטיין זצ"ל כתב לבן משפחתו של רבינו שבא לבקרו בערוב ימיו, כאשר ניטל ממנו כח הדיבור והשתמש באמצעות הכתיבה: "סבך רבי יהושע זליג אמר לי שה'חזון איש' אמר לו שרבי גרשון לא נופל בגדלותו בתורה מרבי שמואל ורבי דוד..."

נשיא ישיבת פוניבז', הגאון רבי אליעזר כהנמן שליט"א סיפר: "סבי מרן הרב מפוניבז' זצ"ל העריך את רבי גרשון עד למאד. כשאבי נפטר עלתה השאלה מי ימלא את מקומו כרב ברמת השרון. משפחתו של רבי גרשון רצתה שהוא יהיה הרב מפני שאז נחשבה משרת הרבנות כמכובדת יותר ממסירת השיעורים בישיבה, וגם המשכורת היתה טובה ונוחה יותר. אבל סבא הרב מפוניבז' אמר 'אני צריך אותו פה'. לא היה מי שהבין אז עד היכן הדברים מגיעים. תמהו אז 'וכי פוניבז' לא יכולה להסתדר בלעדיו? אך הסבא עמד על שלו. ועד היום ניכר כמה הועילה התעקשותו של סבא לישיבת פוניבז' להשאיר את רבי גרשון כאן. לאחר שנים, בצהרי שבת קודש, אמר לי פעם הסבא שהוא הולך אל מרן הגר"ש רוזנבסקי

ה (א) ראה זה פלא, שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד, מרן הגר"ח זצ"ל, ולהבחיל מרן הגר"ד לנדו שליט"א, שניהם מציינים את יראת הרוממות שחשו לגשת אל רבינו, (ובאופן דומה התבטא הגאון רבי צבי דרבקין שליט"א ראש ישיבת גרודנא באר יעקב). והנה באופן טבעי ככל שהאדם גדול יותר הוא מדבר בקלות רבה יותר עם גדולים אחרים, ואילו כאן אנו רואים את ההיפך הגמור.

ו (הגר"ח מן שליט"א ציין כי ההיכרות בין אביו לרבינו החלה מישיבת לומזה. וסיפר הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין זצ"ל, שאביהם לא אבה לתת להם ללכת ללמוד בישיבה, ולמד עמהם בעצמו, כידוע. אולם כאשר אמרו לפניו שרצונם ללכת ללומזה, הוא התרצה משום ששם יש אנשים גדולים שכדאי ללמוד במחיצתם ולקבל מהם. הוא ציין את הגר"ח מרדכי מן זצ"ל, ומרן הגר"ש שמואל רוזנבסקי זצ"ל ועוד.

שהחזיק את עצמו בצבתות. ידע לשלוט על הדבר הקשה ביותר בעולם; על עצמו. לא להגביה או להוריד את הקול יותר מידי, לקבל כל אחד בסבר פנים יפות. איך לשמוע כל אחד. תראו איזו משפחה הוא הקים. כל משפחתו גדולי תורה וראשי ישיבות. הוא לא הזניח את המשפחה. הוא עשה הכל במידה הנצרכת. כדאי להמליץ עליו את הפסוק "הוד והדר תשוה עליו", יהיו מנהיגים הלאה לכל ישראל אבל ההפסד לא יתמלא".

"גברא רבא משכמו ומעלה מכל בני גילו"

מי שהיטה אוזנו לדברי ההספד אשר נשא מן רשכבה"ג הגר"ד לנדו שליט"א בפני קהל עם ועדה לאחר הסתלקותו של רבינו, נוכח כי נאמרו על ידו דברים נדירים שהוא אינו מתבטא בשום הספדים אחרים, ומלמדים עד כמה העריך והעריך את רבינו עד לאחת. הן כל תיבה ותיבה מדודה ושקולה אצל מן שליט"א, ונכתבת מראש בעיון ובמחשבה גדולה. כה אמר:

"מורנו ורבנו מן ראש הישיבה זכר צדיק לברכה, שכל ימיו משחר נעוריו עמל ברוב התמדה מופלאה בלימוד התורה ובעומק הבנתה, והעמיד כמה דורות של תלמידים, שהם העמידו תלמידים לאלפים וריבואות, זה קרוב לשמונים שנה, והרבקה הרבקה תורה בישראל, בכמות ובאיכות, בשקידתה ובהתמסרות ללימודה. ובענין העבודה, שיחותיו המעוררות לשלמות בכל מילי דשמיא ותהלוכות החיים, שהיו שאובות ממאמרי חז"ל במילי דאגדתא, שהי' בקי בהם באופן נפלא, ובדברי גדולי עולם בתורה ויראה, ובכל הנהגות האצילית והמרוממת, שהקרינה יראת שמים עמוקה, ודקדוק עצום בהלכה, בין בבין אדם למקום, בין בבין אדם לחברו, שהיה מרבה לדבר על נושאים אלו של כבוד הבריות מכל הבחינות, לכבד ולוותר ולהיות נוח לבריות בכל העניינים. ובענין גמילות חסדים, שהיו משחרים לביתו אנשים שהמרו להם מאורעות החיים, והוא הי' מעודדם, ומסייע להם בעצה ותושיה שקולה ונבונה. גם תשובותיו בשנים האחרונות לאלפי הבאים אל מעונו במצוקותיהם ובבעיותיהם שנענו באופן נעלה ביותר בתוך התייחסות וכבוד והשתתפות במצוקת הזולת. זהו בעניינו הפרטי, ובעניין הכלל שרוב מנין (ובנין) עולם הישיבות שנשא על כתפו, בהדרכה ועצה טובה ובכל עזרה שהיא, ברוגע ובשלוה ובהתייחסות עמוקה בכל ענייניהם. ואומר בזה דבר אישי שאיננו דוקא דידי, והוא, ההערכה העמוקה ויראת הכבוד שהיתה לנו עוד מזמן שלמדנו בישיבה בתקופתו עוד קודם נשואיו כלגברא רבא משכמו

שליט"א בפני תלמידיו שכבר עשרות שנים שבאופן אישי מכון הוא על רבי גרשון בברכת 'על הצדיקים' בשמונה-עשרה, שלוש פעמים ביום...

הגאון הגדול רבי **אורי קלרמן** זצ"ל, מראשי ישיבת 'כפר חסידים', העיד כי רבינו ידע ש"ס בעיון כבר בגיל שבע-עשרה. כמו כן סיפר בנו הגה"צ רבי **אליהו שליט"א**, משגיח בישיבת פוניבז', שכאשר אביו ר' אורי היה מגיע לבני ברק היה הולך להתפלל יחד עם רבינו, ולאחר התפילה אומר לרבינו חידושים שהתחדשו לו בימים האחרונים. אם רבינו היה מקבלם שמח שמחה גדולה, ואם רבינו לא קיבלם, היה מבטל דעתו בפניו.

הגאון הגדול רבי **רפאל שמואלביץ** זצ"ל, מראשי ישיבת מיר, היה אומר כי גדלותו המיוחדת של רבי גרשון ניכרת דווקא בזה שעד גיל מופלג לא ידעו כלל על גדלותו, על נחישותו, ועל כך שיש לו דעה בכל דבר ומסורת בכל ענין. רק בעשרים השנים האחרונות התברר שמסתיר כל-כך הרבה וכל שיעור קומתו נחשף בהדרתו, בצורה שלא תיאמן.

מן הגאון רבי **ברוך מרדכי אורחי** זצ"ל אמר במסע הלווייה של רבינו: "הנהגת הדור לא הפריעה לו כי הוא זה במסירת השיעורים, ומאידך-גיסא הוא הנהיג את הדור עם כל האחריות. הוא לקח הכל בחשבון ובמחשבה, דברים גדולים וקטנים. הכל היה מחושב מכל צדדיו וערוך מכל צדדיו. הכל בשיקול דעת. לדעת מראש מה הולכים לעשות, ואחר-כך לעשות רק מה שחשבו לעשות, דברים שמצינו רק אצל אנשים ענקיים ביותר. איזו גאונות בלימוד! אלו מחשבות מוסר! הוא ראה כל אחד בעין טובה. זכורני כשמינו אותו ואת הרמ"ם האחרים בישיבה איזה שם זה עשה לישיבה. הוא היה קברניט שלא עזב את המערכה אף פעם. דמות פלאים של אדם

"יתרה מזאת", ממשיך הרב מן ומספר, "אצל אבי מורי זצ"ל כל 'סברא' היתה אצלו מושג מקודש. לשקול סברא, להכריע על אמתותה, היו מן העבודות הקשות אצלו, שנעשו במתינות גדולה, בהעמקה רבה, עד שהחליט שהדברים ניתנים להיאמר. פעם אחת הוא התבטא לפני שלפעמים כשהוא מסופק בהכרעה על משקל האמת של סברא, הוא מתעניין לשמוע את חוות דעתו של רבנו, שישירותו מופלאה וכדאית להכריע בדבר. ובאמת, יושר הסברא בתורה, זה מה שקובע את המדרגה של האדם, וכפי שכתב הגר"ח מוולאז'ין זצ"ל שלא נשתבחו הראשונים אלא בסברא ישרה, וכל הגדול בזה מרעהו, גדול ממנו. וזה דבר מופלא ממש למי שהכיר את אבי מורי זצ"ל".

הגאון רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א גאב"ד אשדוד וראש ישיבת 'נתיב הדעת', סיפר בהספדו: "אספר מה שראיתי בעצמי לפני למעלה מארבעים שנה; גיסי רבי **זליג ברוורמן** שליט"א התארס אז עם בתו של רבי **חיים קנייבסקי** זצ"ל, ושמחת האירוסין נערכה בביתו של ה'סטייפלער'. ה'סטייפלער' ישב בראש השולחן, רבי חיים ישב לצידו, ושתי המשפחות היו שם. השמחה כולה מתחילה ועד סופה נמשכה כמחצית השעה בלבד, אבל באותה חצי שעה לא הכניסו אל ה'סטייפלער' אף אחד. רבי גרשון לא ידע שיש אירוסין, והגיע לדבר עם ה'סטייפלער' על משהו - ואותו כמובן הכניסו. הוא היה היחיד שהכניסו במהלך השמחה. לא אשכח את המחזה, כשאר ה'סטייפלער' ראהו נכנס - הוא קם מפניו מלוא קומתו! לקח כיסא, והושיבו על ידו בקצה ה'מזרח' וה'סטייפלער' הסתובב עם כסאו, וישב באלכסון עם הפנים אל רבי גרשון - כך עד סוף האירוסין! אל לנו לשכוח שהיה זה כאמור לפני למעלה מארבעים שנה. רבי גרשון היה אז תלמיד-חכם כבן ששים בלבד. אך ה'סטייפלער' ידע את ערכו וחלק לו כבוד כראוי. שם בבית הרי ידעו מה שה'חזון איש' אמר עליו כשהיה אברך עוד פחות מגיל שלושים - "רבי גרשון יהיה ממוסרי התורה!"...

הגאון הגדול רבי **יהודה עדס** שליט"א, ראש ישיבת 'קול יעקב', התבטא באחת ממערכות הבחירות האחרונות, שזה כבר כיוכל שנים שהוא אווז בסתמא שיש לברך על רבינו ברכת 'ברוך שחלק מחכמתו ליראיו'. וסיפר לאחד מתלמידי רבינו שכאשר הוא למד בישיבה לפני קרוב לשבעים שנה זוכר את מן ראש הישיבה **הגרא"מ שך** זצ"ל איך שהיה ניגש לרבינו בקביעות לומר בפניו את השיעור שעומד להשמיע בפני התלמידים בישיבה, וזאת כדי שיחוהו דעתו עם החידושים שאומר ישרים ונכונים הם... פעם אחרת התבטא ראש ישיבת 'קול יעקב'

ומעלה מכל בני גילו. וזכורני שהיו מוסרים בשם מרן החזו"א זצ"ל שהיה מרבה בשבחן בשבחים מפליאים.

ועוד מדבריו של מרן הגר"ד שליט"א שנשא בהספדו בהיכל ישיבת 'בית מדרש גבוה' בלייקווד: "אנו באים כעת מארץ-ישראל, שם שורר אבל גדול, אבל גדול ליהודים, אבל גדול לעולם התורה, מרן רבי גרשון אדלשטיין זכר צדיק לברכה. הוא היה גאון נפלא, צדיק נפלא, מרביץ תורה ומנהיג דגול. דרכו בהנהגה היתה לעמוד חזק כחלמיש אך תמיד בדרכי נועם, בנועם הליכות. זו היתה דרכו בהנהגת הכלל, וכן בהרבצת התורה, וכך בהנהגתו בכל העניינים - בין אדם למקום ובין אדם לחבירו. הוא היה איש נפלא מאוד. ביועץ ובמכירי, יכול אני להעיד משנות צעירותי בישיבה, אני זוכר אותו עוד מאז מלפני מעל 75 שנה, הוא היה עדיין בחור, אך כבר אז היה בשיעור קומה בדיוק כפי שהיה אח"כ בזקנותו. אני זוכר שהיינו בחורים צעירים ממנו ולמדנו ביחד בישיבה - בישיבת פוניבז', ולכולם היתה יראת הכבוד ממנו, אף בהיותו עדיין בימי בחרותו. הוא היה דמות שכל ימיו תורה, לימוד התורה, הרבצת התורה, הנהגת הדור, הכל ביושר ובנועם ועל פי דרך התורה. זה אבל גדול. כל ימיו היה בישיבה, הרביץ תורה ולא זז ולא נד ממנה אפילו רגע אחד, כל שאיפת חייו להעמיד תלמידים, ולהרבות מוסדות תורה ישיבות וכוללים, אשר ישמע שם קול התורה וריבוי לומדיה, ויהיו שקועים בלימודה בעם ישראל... כי זהו ורק זהו יסוד קיום של עם קדוש לד'. או לנו כי אבדנו את מנהיגנו הנערץ אשר מלבד לימוד והרבצת תורה היתה בו רוממות הנפש אשר הקרינה לכל סובביו ויודעיו, ומידותיו המופלאות ויראת שמים המופלגת שלו היתה השפעתו על דורנו, השפעה רבת עוז ורום, ברוח ובמעש, לכל גווניהם ונתיבותיהם, ותהי נשמתו צרורה בצרור החיים".¹

ידיעת התורה

בסעודת משתה היין בחג הפורים תשס"ב בביתו, סיפר רבינו לנוכחים שהיו שלושה בחורים שה'חזון איש' בחן אותם מבחן סיכה על מסכתות הש"ס. היה זה עידנא דחדוותא ובשל כך העיזו הבחורים לשאול - מי היו הבחורים הללו? רבי גרשון השיב: כי האחד היה זה אחיו רבי יעקב. השני היה זה גיסו רבי ראובן יוסף גרשונוביץ, והשלישי הוא אינו זוכר. הוסיפו הבחורים לשאול: "אולי הבחור השלישי היה זה ראש הישיבה

בעצמו?" והוא התחמק מלהשיב...

סיפרו בניו של הגאון רבי **דוד צבי הילמן** זצ"ל, שהיה ידידו הטוב והקרוב של רבינו, כי במסגרת תפקידו של אביהם כאחד העורכים הראשיים של רמב"ם פרנקל,

בכל פעם שהוא חש לאיזו סתירה בדברי הרמב"ם, או נעלם מידיעתו איזה מראה מקום שלא מצא, היה עולה אל רבינו אשר שלט בלי מצרים בכל ספרי הרמב"ם בעל פה, ויכול היה להשיב ברגע כמימרא האם יש רמב"ם במקום אחר הסותר לדבריו. אביהם התבטא ואמר לא פעם כי אין דבר שרבי גרשון לא שולט בו על הלשון...

כאשר למדו מסכת סנהדרין בישיבה, שלח עמיתו בראשות הישיבה בפוניבז', הגאון הגדול רבי **חיים שלמה ליכוביץ** זצ"ל את בנו הגאון רבי **עוזיאל שליט"א** אל רבינו, שהיותו ושיעוריו בישיבה מושתתים על תורתו של סבו מרן **ה'ברכת שמואל** זצ"ל, והרי על מסכת סנהדרין אין 'ברכת שמואל', הוא מבקש שלא למסור שיעורים בקיץ. חרה הדבר לרבינו, ובו במקום ישב וערך לרבי עוזיאל כמה עמודים בעל פה מתוך דברי ה'ברכת שמואל' מה שנוגע לסוגיות בסנהדרין!

הגאון רבי **חזקיהו יוסף שרייבר** שליט"א בהספדו התמקד בידיעת התורה של רבינו: "הידע שלו היה אדיר ומבהיל, ולעיתים נחשפנו לקצה ידיעותיו. אגב, אז ראינו את ענוותנותו הגדולה. את כל ה'מראי מקומות' ששלף היה עוטף ב'נדמה לי' - דאכט זיך, אבל מתברר שתמיד הכל היה מדויק".

כשלמדתי אני - כותב השורות - ב'קיבוץ' בישיבת פוניבז' וכבר לא שמעתי שיעורים יומיים, למדו בישיבה מסכת פסחים, שם יש כמה דפים של סוגיות העסקות בענייני

טהרות (רבי חנינא סגן הכהנים). חשבתי אז ללמוד את הסוגיות מקופיא כיון שאפילו את המושגים לא הכרתי כל הצורך. אולם החברותא שלי הציע לי להיכנס לשיעוריו של רבינו על סוגיות אלו, ומה אומר ומה אדבר: השיעורים שלו אכן היו מופלאים ממש. כאשר מחד-גיסא הסביר רבינו בצורה ברורה את כל המושגים, ומאידך-גיסא העמיק וליבן כל פרט מדברי הגמרא והראשונים עם מובאות רבות ממקורות אחרים, כאשר לא ניכר היה שום הבדל בין השליטה בסוגיות נשים נזיקין הרגילות, לסוגיות אלו העוסקות בענייני טהרות.

חתנו ראש הישיבה הגאון הגדול רבי **דוד לוי שליט"א** סיפר, כי לפני שנים הוא לימד באיזו ישיבה, וכל פעם שנבצר ממנו ללמד הסכים רבינו להעמיד את עצמו לבוא ולמלא את מקומו, ומיד היה לו שיעור בכל סוגיה שאחזו.

אחיינו הגאון רבי **צבי יהודה אדלשטיין** שליט"א, ר"מ בישיבת 'רינה של תורה', אשר זכה ללמוד עם רבינו בחברותא במשך עשרות שנים, סיפר: "כמעט בכל מוצאי שבת, קרוב לארבעים ושבע שנים, זכיתי ללמוד עם רבינו חברותא. היו תקופות שלמדנו שלש שעות רצופות. לעיתים רחוקות, בשעת רצון אצלו, כשלמדנו בגמרא איזה שם של אמורא הוא היה יכול לומר לי: 'יכול אתה אולי להגיד לי איפה עוד מוזכר בתלמוד-בבלי השם הזה?'. כמובן שהייתי צריך לחכות עד שהוא יגיד את התשובה, לא ידעתי להשיב לו. היתה לו בקיאות מופלאה, אך כמעט ולא הראה זאת.

אחיינו מוסיף ומספר עוד: "היו שנים שהיה רבינו אומר אחר-הצהרים שיעור בכולל, ושם למדו מסכתות של קדשים וטהרות. שמעתי מאיש מוסמך ששמע מפיו שרבינו התבטא פעם ברגע של גילוי לב, כי ידוע על מרן רבי **ברוך בער - בעל ה'ברכת שמואל** זצ"ל שאמר לתלמידים שהוא הקריב למענם את סדרי קדשים וטהרות, כשכוונתו כמובן ללמוד את הסדרים הללו בעומק ובעיון שלו, כיון שנאלץ להשקיע יותר בנשים נזיקין בשביל ללמדם תורה. 'אני', העיד רבינו, 'יכול אני לומר להיפך: שברוך-השם לא הקרבתי למען התלמידים את סדרי קדשים וטהרות. הקדוש ברוך הוא זיכני ללמוד גם קדשים וגם טהרות כפי שלמדנו את הסדרים האחרים עם הבחורים בישיבה'...

הגאון רבי **אליהו דיקמן** שליט"א, מרבני ישיבת 'ארחות תורה', סיפר כי נכדו היה חברותא של רבינו למשך שלש דקות

(1) בשולי הדברים נציין משפט קצר ששמעתי ממרן שליט"א, כאשר זכינו להיכנס אליו בערב חג השבועות תשע"ח, יחד עם ראשי וחכמי ה'אוסף גלינות'. העלינו בפניו את הנידון על אלו דברים ראוי לעורר את הציבור, השיב מרן שליט"א בזה הלשון: "בדור שלנו, היחיד שיכול להביע דעה, זהו רבי גרשון, רק רבי גרשון... לכו תשאלו אותו, הוא האמון כיום בדור הזה להביע דעות..."

עומדים לו כבעבר, ובעבר היה לו כח למסור גם שני שיעורים ביום והיום הוא מוסר רק שיעור אחד ביום. ממילא חסר לו שיעור, ולכן ממשיך הוא את סדרי הישיבה להגיד שיעור על הנלמד בישיבה גם בבין הזמנים.

הגאון רבי **נועם אלון** שליט"א ראש ישיבת מיר ברכפלד, סיפר: כי שנים רבות היה מרן **הגרא"ל שטיינמן** זצ"ל נושא משא קודם ראש השנה בישיבת מיר ברכפלד בהשתתפות אלפים, והיה זה זיכוי הרבים גדול, ובשנתו האחרונה כשכבר לא היה יכול לבוא, הוא עלה לרבינו וביקש שיבוא במקומו לחזק את הבחורים. אמר לו רבינו כי אמנם זה זיכוי הרבים גדול אך הלא משועבד הוא לשיעור בישיבה, ואם יצטרך לנסוע הלך-ושוב ואף להקדיש את זמן השיחה גופא, הרי יחסר לו זמן בהכנת השיעור, ואז השיעור יכול לצאת פחות בבהירות, ועל כן הוא נאלץ להשיב את פניו ריקם. היה זה לאחר שבעים שנות אמירת שיעור, וארבעה-עשרה מחזורים של לימוד מסכת זו, ועדיין הרגיש רבינו שיעבוד להכין את השיעור בבהירות.

כיוצא בזה היה כאשר נכנס אליו עסקן גדול והציע לו לנסוע לחוץ-לארץ לחזק את יושבי הגולה. הוא ניסה לשכנע את רבינו בכך שיהיה בזה זיכוי הרבים וגם רווח ממוני לאברכי הכוללים. רבינו אמר שידברו עם בנו חביבו הגאון רבי **בצלאל** זצ"ל ראש ישיבת 'אהבת אהרן', שהיה מסור בלב ונפש לרבינו בכל כוחו, והוא בירר אצל הרופא של רבינו שאמר שאין בעיה. אולם למחרת אמר רבינו לאותו עסקן: "חשבתי על כך והחלטתי שאני לא נוסע". תמחו בפניו - והרי יש כאן זיכוי הרבים הרבה יותר מבני ברק, וגם האברכים ירוויחו מזה כלכלית, אמר לו רבינו: "חשבתי גם על זה, אבל על השיעור בישיבה אני לא יכול לוותר". מסירת השיעורים תמידין כסדרן היתה בעיניו הדבר החשוב ביותר.

מסירת חבורות לבני הישיבות

מידי ליל שישי היה רבינו מוסר חבורה קבועה לבני ישיבת 'בית מדרש עליון' ועוד. אודות חבורה זו סיפר הגאון רבי **יונה זקס** שליט"א, מרבני ישיבת 'בית מדרש עליון', אשר זכה להיות מן המשתתפים הקבועים במשך רבות בשנים: "החבורות היו מעמד הוד בפני עצמם, מרהיב נפשות ולימוד לדורות. החבורה הוקמה עוד לפני שהתחיל רבינו במסירת שיעור כללי, אלא היה מוסר חבורה בכל יום בביתו לבחורים בישיבת פוניבז' במקום 'שיעור כללי'. כל יום הוא היה

ויצא הזכיר את דברי הרמב"ם (שכירות ג, ז): "כדרך שמוזהר בעל הבית שלא יגזול שכר עני ולא יעכבנו כך העני מזהר שלא יגזול מלאכת בעל הבית... וכן חייב לעבוד בכל כוחו, שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כוחי עבדתי את אביכן, לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה שנאמר (בראשית ל, מג) ויפרוץ האיש מאד מאד". והאריך רבינו לבאר ענין זה. והדברים הללו שיקפו מאד את צורת עבודתו בקודש של רבינו בישיבת פוניבז', ממנה קיבל משכורת עשרות שנים. כמה הוא דקדק לעבוד בכל כוחו בצורה שאין לה כמעט אח ורע, והקדיש את רוב זמנו להכנסת ומסירת השיעורים ולסיוע לבחורים בכל ענייניהם, וכפי שהעידו בניו הגאונים שליט"א: " מסור היה אבא כל-כולו למען התלמידים, הם מילאו את כל עולמו!"...

אחד מתלמידי הישיבה סיפר, שהתייעץ פעם עם רבינו בענייני שידוכים, ורבינו הקדיש זמן רב בשבילו, אולם כשבא להתייעץ בענין שידוך של אחד מבני משפחתו הפנה אותו רבינו לאחרים. כששאל מה ההבדל? השיבו רבינו: "לתלמידי הישיבה אני מחויב, מה שאין כן לאחרים".

הגאון רבי **חזקיהו יוסף שרייבר** שליט"א, מראשי ישיבת 'אבן ישראל', מתלמידי רבינו סיפר: "חז"ל אומרים שאדם לא עומד על דעת רבו אלא לאחר ארבעים שנה. תחושתו היא שבזמנו כנערים צעירים לא הבנו מספיק את הזכות הגדולה לשמוע את שיעוריו של רבי גרשון. היום כשאני לומד בהם אני מגלה שם כושר תמצות, ועמידה על יסודות הסוגיא באופן מפליא מאד. ידוע שבשיעוריו לא התהלכו ברקים וחרפיות, וכנערים צעירים היו כאלו שביקשו את החידוד יותר, אבל כיום אני מגלה שהוא היטיב להגדיר במילים ספורות ומדודות את לב הסוגיות, ואת מה שנדרש לדעת בהן. הוא ביקש לחנך מה ואיך ללמוד, בחורים היו מנסים לא אחת לשאול, להעמיק יותר, להציג עוד צדדים וכדומה, והוא היה עוצר אותם, עד כאן! זה מספיק! אין לי ספק שהוא ביקש להעמיד דור של לומדים בדרך הנכונה, מה להגיד ואיך, ובעיקר מה לא להגיד".

סיפר הגאון רבי **יהודה מלר** שליט"א, ר"מ בישיבת פוניבז', כי בבין הזמנים היה ראש הישיבה מוסר שיעורים בענייני דיומא, ולפני אחת-עשרה שנים הוא המשיך גם בבין הזמנים למסור שיעורים בסדרי הישיבה. כשנשאל מדוע הסביר שכיון שעבר לאחרונה התקף לב קשה לא עלינו, כבר אין כוחותיו

בשבוע. זמנו נקבע לשעה שבה רבינו קיפל את טליתו במוצאי השבת. הוא היה עומד על ידו ומקריא לו כמה שורות בגמרא, ורבינו היה מאזין ברוב קשב לדבריו, ואף תיקן אותו בעל פה במידה וטעה. לדבריו, לא משנה איזו גמרא זו היתה; בבא קמא, בבא מציעא, גיטין או קידושין, תמיד ידע את הלשון בעל פה.

הרה"ג רבי **אברהם דינין** ז"ל, מוותיקי אברכי מיר שנלב"ע בימים האחרונים, סיפר, כי משפחת אביו היתה מיוודת עם משפחת דיסקין חמיו של רבינו, וכך כשהגיע ללמוד בישיבת פוניבז' לפני כשישים שנה הוא זכה לישון ולאכול במשך תקופה בבית רבינו, ולהכירו מקרוב. לפי תיאורו, בתקופה ההיא הוא זכה לדעת שרבינו ידע בעל פה את כל התורה עם טעמים. (במאמר המוסגר, אחרים סיפרו כי כאשר היה חסר בעל קורא היו מבקשים מרבינו לקרוא בתורה, ותמיד היה מוכן, ואף ביקש שלא יודיעו לו קודם, כי אז על פי ההלכה יהיה צריך להכין את הקריאה). כן נוכח אז לדעת שרבינו יודע ש"ס על בוריו, וגם כשלמד איתו חברותא בספרי 'קצות' ו'נתיבות' ראה שיודע הכל בעל פה. כמו-כן למרות שבשיעורים היה אומר דברים יחסית פשוטים, ונראה היה שלא יודע את היסודות הלמדניים שנתבדרו בבי מדרשא, כאשר נבחן אצלו (אז כשהיו שומעים שיעורים מראשי הישיבה היו נבחנים מידי פעם אצל אחד הרמ"ם) ואמר לו שאלות שראש הישיבה מרן הגאון רבי **שמואל רוזנבסקי** זצ"ל שאל בשיעור, היה יודע מראש מה היתה התשובה, עם כל זה לא נמנע מלומר את הדברים בשיעור לשיעור א', כאשר חשב שעדיף להם לשמוע דברים פשוטים יותר.¹¹

השיעורים

גולת הכותרת בעיסוקיו הרוחניים של רבינו במשך השנים - היא ללא ספק אמירת השיעורים. החל משנת תש"ו, כבר הרצה שיעורים בישיבת פוניבז' לבחורים ניצולי שואה שבאו ללמוד בה, ובשנת תשי"א נתמנה לר"מ קבוע בישיבה. שעות ארוכות מידי יום היה רבינו עסוק וטרוד בהכנת השיעורים ובמסירתם ובמענה לשאלות הבחורים על השיעורים שנאמרו, וגם כאשר אמר שיעורים על אותה מסכת כבר ארבע-עשרה מחזורים עדיין עמל להכין את השיעור, בבחינת 'בכל יום יהיו בעיניך כחדשים'. ואף נסתלק כידוע בעיצומו של הכנת השיעור שלא ידע אם יהיה בכוחו לאומרו.

בשיחה המוסרית שהיה רבינו אומר בפרשת

ח (היתה לי - לכותב השורות - סייעתא-דשמיא מיוחדת לפגוש בר' אברהם דינין זצ"ל שבועות ספורים לפני הסתלקותו. אמנם שמעתי זה מכבר שבאמתחתו יש סיפורים רבים על רבינו מלפני עשרות שנים, אך לא איסתייעא מילתא עדיין לגשת אליו. והנה בהשגחה פרטית מופלאה, לפני מספר שבועות פנה אלי יהודי מבוגר ונכבד שאלני דבר מה, כיון שהיה נראה איש של צורה שאלתי לשמו, וכששמעתי שמדובר בר' אברהם ניצלי את ההזדמנות לשמוע ממנו את הסיפורים מכלי ראשון. לא שיערתי שלאחר כמה שבועות הוא יסתלק לבית עולמו. יהיו הדברים לעילוי נשמתו.

מוסר לועד אחר. מלבד זאת היתה חבורה נוספת בליל שישי שהתחילה בסביבות השעה אחת עשרה בלילה. בתחילה נוסדה עוד קודם להקמת הישיבה עבור ישיבת 'רבינו חיים עוזר', ואח"כ התחילו בני ישיבת 'בית מדרש עליון לבוא ולשמוע את החבורה באופן קבוע.

"על אף השעה המאוחרת בה התקיימה

טובה וכמובן ברכה חמה. פעמים שהיה מברך 'שמח תשמח' אפילו מאה פעמים כמו שדורשת הגמרא על מילות הפסוק 'נתן נתן' 'שלח תשלח' אפילו מאה פעמים. "חוץ ממלא חפנים של תורה ואהבת תורה שקיבלו הבחורים בחבורות, הם למדו מרבינו גם דרכי חיים ואוצר של מידות טובות בבחינת 'גדולה שמושה יותר

מקומו בחור צעיר. כשנכנס אותו אברך הוא לא רצה להפריע לחבורה ועמד בצד. פתאום רבינו שם לבו כי אותו אברך עומד בצד. הוא עצר את החבורה ואמר שזה לא דרך ארץ שהמבוגרים עומדים והצעירים יושבים והמתין עד שיפנו לו את המקום ויתיישב.

"בשנים האחרונות ממש שינה רבינו את צורת מסירת החבורה מאמירה רציפה כמו בשיעור כללי, ואמרה בצורה מקוטעת. אמר חלק מהדברים והמתין שיתחילו לשאול ולברר וחיכה לראות שהכל ברור לאשורו והדברים מחוורים, ואף מבקש מתלמידו הרה"ג ר"י סאסלו שליט"א שיחזור על הדברים, ורק אז המשיך לקטע הבא. ואם לא היו שואלים היה אומר רבינו: 'נו שיהיה משא ומתן, כולם הבינו? הכל ברור?', והיה עוקב לראות את המו"מ בין התלמידים ומידי פעם הוסיף הסבר, ורק כשהיה משוכנע שבאמת הובנו הדברים המשיך את החבורה.

"חוץ מהחבורה עצמה היו הבחורים שואלים ממנו עצה ותושיה, וכשהיה דברים בארוכה היה אומר לבחורים להתקשר ביום שישי שאז לא מסר שיעור ונתן להם הרגשה של תלמידים בישיבתו. ובאמת רבינו היה מסור לישיבת 'בית מדרש עליון' באופן אישי, הן ברוחניות והן בעזרה רבה לרה"י הגאון רבי **ירחמיאל אונגרש** שליט"א בתחומים רבים, כאילו היתה זו ישיבתו הפרטית".

תלמיד נוסף שהשתתף בקביעות בחבורה זו סיפר: "הייתי משתתף בשנים האחרונות בחבורה שהתקיימה בליל שישי במעונו של רבינו. כשנה קודם לסילוקו היה רבינו מאושפז לכמה ימים עקב אירוע לבבי קל ובחסידי שמיים לאחר ימים ספרים שוחרר לביתו. ביום חמישי לאחר השחרור, כמדומני שהיה זה יום או יומיים לאחר השחרור, התקיימה החבורה כרגיל, כמידי שבוע בשבוע, במהלכה לא נראה היה על רבינו משהו חריג מידי [אולי ניכר היה מעט שהוא חלוש, אך לא מעבר], אך היות ועדיין הוצרך למעקב רפואי צמוד, במהלך החבורה נכנס נינו המסור רבי מרדכי פאלי שליט"א מידי עשר דקות, והצמיד מד לבדיקת הדופק וכיו"ב לאצבעו של מרן ובחן את התוצאה. הדבר חזר ונשנה כמה פעמים. הפלא העצום היה שבשעת המדידה לא היה ניכר על רבינו שמישהו עסוק בידו, הוא המשיך בדיבורו ולא הסיט ראשו ואפילו לא עשה תנועה קלה בשעת המדידה לעבר המכשיר או המודד, אלא המשיך להתנהל כמו רגע לפני המדידה. עבורי היה זה מראה נורא הוד, שקיעות בתורה בשילוב שליטה עצמית שלא מעלמא הדין.

"בדרך כלל לאחר החבורה לא ניתן היה כמעט לבקש ברכות ועצות, ורבינו יוצא

מלמודה; איך להתייחס לכל שאלה או תשובה של בחור. למשל, שאלה שבחור שאל בקצרה שרבינו בעצמו עמד לשאול, היה רבינו משבח ואפילו שהעמיד אחר-כך את השאלה בעצמו בכל ההיקף והבהירות, והיה תולה ואומר: 'זה מה שפלוגי שואל'. או שהיה פונה לאותו בחור ואומר: 'כנראה שזה מה שהתכוונת לשאול'. כמו כן, מי שרק התחיל להגיד תשובה היה רבינו אומר 'הו! הו! זו התשובה!'. ואף בהמשך היה מרחיב מבאר באריכות את כל השלבים עד התשובה המופלאה היה תולה שזו תשובתו של פלוני. פעם אחת שהיה משא-ומתן והביא אחד הבחורים ראייה לצד של ספק התבטא רבינו: 'סיני עדיף'. וכך על זה הדרך היה רבינו מרומם את הבחורים. לפעמים שהיה מדבר דברי חיזוק אחר החבורה או כשהיו מבקשים היה מדגיש ואמר אתם כבר מחזקים.

"פעם הגיע רבינו לשבע ברכות של אחד הבחורים שהשתתף כמה שנים בחבורה ונשא דברים לכבודו של החתן. בתוך דבריו אמר רבינו: 'הרי הוא מגיע אלי כמה שנים אז גם אני צריך לבוא אליו'... כאילו שאותו תלמיד עשה לו טובה שהגיע לשמוע את החבורה.

"כמו כן למדו ממנו מידת דרך ארץ למבוגרים שבחבורה. נכתוב סיפור אחד: אחד האברכים שישב בקביעות ליד השולחן איחר לבוא לחבורה ובינתיים התיישב על

החבורה, היא נמסרה מפי רבינו בחיות ובהירות כמו באמצע היום כשלא פעם היה מתעורר ריתחא דאורייתא בין התלמידים להקשות ולפלפל בדברי רבינו, ורבינו בשלות נפש העוצמתית היה מתייחס כמעט לכל שאלה ששמע, מותיב ומפרק כמלך מנצח בגודו, מבאר את הקושיות או התירוצים בישרות מיוחדת להבין כל דבר על בוריו, מה הפשטות ומה החידוש וכו', עד שיצאו הדברים מחוורים כשמלה. הרבה פעמים שהתחדשו דברים מהמשא-ומתן היה רבינו נוטל את עטו ומוסיף בחביבות של תורה בגליונותיו את מה שהתווסף. כמו כן, פעמים שהתוסף ביאור וכיוצא-בו ביקש אחרי החבורה ממי שכתב להשאל לו את הדפים שכתבו [ובזהירות של בני-אדם לחברו לא בקש ממישהו מסוים, ואם היה כמה שהעלו את הדברים על הכתב נטל מכמה]. וראינו איך ייקר רבינו כל פרט ונקודה של תורה, ואפילו הקל ביותר כביכול, שהתווסף והתברר יותר.

"גם לאחר החבורה היו מוסיפים המשתתפים לשאול ולברר את הדברים, ורבינו היה עונה לכל אחד ואחד בחביבות עד שהתאחזה השעה מוד ושוב כבר לא היה בכוחו עוד להשיב, אז היה אומר בעדינות 'שמעתתא בעי צילותא', כשרמז הוא ברור להמשיך את השיח בזמן אחר. כמו כן כאשר באו להתברך מי מהמשתתפים שהתארגן או הביא הזמנה לחתונה, היה רבינו תמיד מחפש לראות אם מכיר משהו מהמשפחות לתת הרגשה

דבדיותא, אבל לא מעבר לזה. שלא לדבר על דברים העלולים לפגוע במישהו שזה לא ניתן היה להוציא מפיו בשום צורה. מעולם הוא לא הרים את קולו. כל דבריו היו בהשקט ובנעימה. אפשר אולי לסכם זאת במשפט אחד, 'תלמיד חכם שלא נמצא רבב על בגדו, אפילו במשהו, מרגינתא דלית לה טימי'."

למרות שבמשך כשמונים שנה של הרבצת תורה למדו אצלו אלפי תלמידים, ביניהם ראשי ישיבות חשובים, מעולם לא כתב או התבטא על אף אחד מתלמידיו קטנים כגדולים 'תלמיד', וכשנצרך היה לכתוב הסכמה וכדומה היה כותב 'דידי'.

בני המשפחה העידו בשם הרבנית ע"ה שהיתה אומרת שנראה שאין לו לרבינו יצר הרע. כך גם אמר הגאון הגדול רבי **אברהם ארלנר** זצ"ל משפט זה בשם גיסו של רבינו הגאון רבי **שמעון משה דיסקין** זצ"ל. עוד

להרים את הקול.

הגאון הגדול רבי **יצחק זילברשטיין** שליט"א אמר בהתפעלות בהספד: "רבי גרשון מעולם לא התרגז. אני עוד לא ראיתי בן אדם כזה שמעולם לא התרגז. מאה שנה ומעולם לא התרגז. מעולם לא העליב או פגע בבן אדם. היה פה מישהו כאן בזמן האחרון שמאד מאד פגע בו, ההוראה הראשונה הייתה חלילה מלדבר עליו, חס ושלום."

בנו הגאון רבי **ישראל** שליט"א העיד בהספדו במסע הלוויה: "אבא מעולם לא ביקש ממני דבר. אני לא זוכר מיום היוולדי שהוא ביקש משהו מאתנו. אני הייתי יכול לעמוד ליד השולחן והוא היה צריך מזלג, הוא לא אמר לי להגיש לו את המזלג, את הכוס, כי הרגיש למה להגיד לי להביא לו הרי הוא יכול לקחת לבד. לא שהוא עבד על זה, אלא לא היתה סיבה לבקש מאחרים."

היה מיד לחדרו. אך פעם אחת היתה זו שעת הכושר, והיו כמה שביקשו ברכות ועצות. הטיתי אוזן לדברים וקבלתי הצעה חטופה איך רבינו מעמיד דברים על מכונם. הראשון שאל שרוצה ברכה להצלחה בתורה, ורבינו הגיב בפשיטות עם חיוך מרגיע: 'אז תשב ותלמד...' השני שאל שרוצה עצה לזכור את הלימוד, ורבינו כמעשהו בראשון כך מעשיהו בשני הגיב בחיוך מרגיע 'אז תחזור...' השלישי ביקש עצה שיצליח להתרכז בשיעורים, ורבינו הגיב באבהיות עם פנים מאירות 'אל תדאג אתה מתרכז...' רבינו העמיד בתשובותיו את יסוד משנתו שעל האדם לעשות ככל כוחותיו אך לא למעלה מכוחותיו. דהיינו, מחד גיסא היה רבינו התובע הגדול שעל האדם לנצל את כל כוחותיו, ומאידך גיסא הוא עורר תדיר שאסור לעשות יותר מהכוחות. השנים הראשונים הביעו בדבריהם משאלת לב להשיג דרך קצרה וקלה להצלחה בתורה או לזכרון מבלי להתאמץ יותר מידי - להם השיב רבינו שאם תנצלו אכן את כוחותיכם בוודאי שתצליחו, אבל נצלו אותם! על השלישי זיהו רבינו את ההיפך - שהוא משקיע יותר מכדי מכוחותיו - לכן אותו הוא הרגיע מיד שלא ידאג, ולא יתאמץ למעלה מיכולתו."

הדברים שמעולם לא עשה רבינו

פרק זה הינו בבחינת מועט המחזיק את המרובה, באשר אין בו כמעט סיפורים ועובדות, אלא נאספו בו עדויות שונות דוקא על בדברים שרבינו לא עשה. ראה בגמרא (מגילה כ"ז): "שאלו תלמידיו את רבי זכאי במה הארכת ימים אמר להם מימי לא..." וכן מובא של על עוד תנאים שאמרו על דברים מסוימים שלא עשו אותם מימיהם, ופירש המהר"ל (נתיבות עולם נדיבות פ"א): "כל מצוה שהאדם דבק בה ביותר והוא זהיר וזריז מאד מאד עד שאפילו פעם אחת לא יחטא במצוה זו, זה מביא לו החיים."

בני רבינו העידו כי מעולם הוא לא הכה אותם. הם אינם זוכרים אפילו מקרה אחד כזה שהיכה אותם.⁹ "אם היה צריך לייסר אותנו", הם אומרים, "די היה במבט החודר שלו". ולא רק שלא היכה, אלא מעולם גם לא הרים את קולו. מעולם לא שמעו אותו צועק בבית. הכל היה ברוגע ובדרכי נוע. הוא היה מביט, וכשצריך גם היה אומר, אבל בלי

סיפרה הרבנית ע"ה שפעם היתה סבורה שרבינו אין לו כלל טעם באוכל, והתבטאה שסבורה היתה שהוא כמו הנחש שאין לו טעם באוכל. עד שפעם הכינה איזה מאכל מיוחד כמדומה לכבוד ראש-חודש, ורבינו השאיר הרבה ממה שהגישה לפניו, והבינה שיש לו טעם באוכל.

מאז שרבינו החליט לומר את השיעורים בלשון הקודש ולא בשפת האידיש, בה מסר את שיעוריו עשרות בשנים, מעולם לא הכניס בשיעוריו אפילו משפט אחד באידיש.

בדומה לזה מעידים שני ת"ח שלמדו עם רבינו חברותא; הגאון רבי **יוסף שיינין** שליט"א, רבה של אשדוד, והגאון רבי **ישעיה לפין** שליט"א, ר"מ בישיבת 'משך חכמה', שכאשר היה נצרך להביא איזה ספר מהארון, מעולם הוא לא נתן להם להביא את הספר, והביאו בעצמו.

הגאון רבי **חזקיהו יוסף שרייבר** שליט"א העיד: "אינני זוכר את רבינו מדבר שיחת חולין אפילו פעם אחת. הוא היה מקפיד לדרוש בשלום כל אחד, ולפעמים להגיד מילתא

ט (אחד התלמידים סיפר שכשרבינו אמר פעם אחת שהיום לא צריך להכות את הילדים, אמר לו הרי כתוב: "חושך שבטו שונא בנו", אמר לו רבינו: "זה לא שייך היום", ושאל התלמיד - היתכן שפסוק בנ"ך לא קיים היום? ורבינו חשב ואמר שזה רק אם יש חוצפה של הילד.

י (חשוב לציין כאן דברים שאמר רבינו בשיחה בישיבה: "כל הצדיקים צריכים תמיד לעסוק בחיזוק, כי תמיד יש מלחמת היצר. כמו שאמרו חז"ל (סוכה נב, א): 'כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו', ואין זמן בלי מלחמת היצר, אבל זה נעים! כמו איש מלחמה שאוהב את המלחמה, כי הוא יכול ויודע את הדרך איך לנצח, ואם כן אדרבה, יש דרך לנצח. יש איש מסכן וחכם, כנגד מלך גדול וכסיל (עין נדרים לב), והאיש המסכן והחכם מציל וממלט את העיר בחכמתו. וצריך לזה דביקות בתורה. בלי תורה לא שייך, כי התורה היא תבלין ליצר הרע, ושום עצה לא תעזור בלי תורה. וגם תפילה צריך, מפני שצריכים סייעתא דשמיא, וצריכים להתפלל על זה, וגם לידע את חכמת הנפש, איך עושים את זה למעשה."

אפילו לא על מנת לתרגם מיד לעברית, הכל כדי שכולם ירגישו בנח ויוכלו להבין בקלות את השיעור.¹⁸

נכדיו של רבינו שישנו איתו בביתו, שתמיד היה קם בשעה שש וחצי בבוקר, (45 דקות לפני תחילת התפילה בישיבה, וכשהתפלל מוקדם יותר קם גם מוקדם יותר). ולא היה משנה מתי נרדם ואיך הרגיש, מעולם לא עשה מצב של שעון 'נודניק' בשעון מעורר, ולא קם שניה אחרי הזמן שקבע, תמיד קפץ בשניה שצלצל השעון, מיד באותו הרגע.

הגאון הגדול רבי **יששכר מאיר זצ"ל** העיד על רבינו שכבר מצעירותו נזהר תמיד שלא למלא פיו שחוק.

אחיו הגאון רבי **שלמה אדלשטיין זצ"ל** העיד: "אבי מורי זצ"ל נפטר כשהייתי בגיל שש, ומאז היה רבינו כמו אבא בשבילי. עמוד התורה והחסד. מהיום שהתחיל לדבר הוא היה דבוק לתורה. כל דבר שהיה קשור לעולם הזה לא היה קשור אליו בכלל. כשהיה מקבל ממתק היה נותן אותו לאחרים ואמר: 'אני לומד תורה אז אין לי קשר לזה'. מאה שנים רצופות של דביקות בתורה והתנזרות מכל תענוגי העולם הזה. מאה שנים של חסד. מי היה נושא בעול כמוהו. חסד בגופו ממש. את כל כבודו הוא הוריד בשביל לעשות חסד לשני. מי שהיה בביתו יודע את השקיעות בתורה, את 'זאת התורה אדם כי ימות באהל', אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה. מאה שנים הוא המית עצמו באהלה של תורה עם התנזרות מכל תענוגי העולם הזה."

בנו הגאון רבי **צבי יהודה אדלשטיין שליט"א**, ראש ישיבת 'ארחות תורה', העיד בהספדו במסע הלוויה: "אבא מעולם לא פגע באף אחד. הוא עשה הכל כדי שאף אחד לא יפגע ממנו, אפילו בצורה עקיפה.¹⁹ תלמידיו הרבים מעידים שמעולם לא דיבר רע על

לפעמים לאחרים שלא שאלו, זה לא כל-כך טוב להם, ורק מהמחזור הקודם אמר שמות. מעולם לא הסכים לקבל מתנות מבשר ודם, וגם לא לבקש תרומה עבור איזו מטרה שתהיה.²⁰

מעולם לא נראה רבינו רץ. הילוכו היה תמיד בנחת ובישוב-הדעת. הליכה מדודה, רגועה, עקב בצד אגודל. וראוי לציין בענין זה את שסיפר בעל המעשה, בוגר ישיבת פוניבז' שפעם הלך עם רבינו לביתו לסעודה שלישית, והיה זה סמוך לשקיעה בגלל התפילה בפוניבז' כרבע שעה לפני זמן הדלקת נרות בבני-ברק, וזה הזמן היחיד

אף אדם בעולם.²¹ תמיד הוא נתן לכל אחד הרגשה טובה שמעריך אותו מאד. כמו כן באין ספור הזדמנויות, ברח מכל סרך של כבוד, והסכים לעשות דברים שיש בהם איזה כבוד רק כשלא היתה ברירה אחרת."

רבינו עצמו העיד שמעולם לא הפריע לו שום דבר שעשו כנגדו בענייני הישיבה. תלמידו רבי **שמעון מרגליות שליט"א** סיפר, שהיה עם רבינו מאות ואלפי שעות, ומעולם לא שמע את רבינו נאנח. עוד העידו תלמידיו שכל זמן שרבותיו מרנן **הגרא"מ שך זצ"ל והגרא"ד פוברסקי זצ"ל** היו בישיבה, לא הסכים לעשות שום דבר של שררה בישיבה. בשיעורים לא היה אומר "נראה לי לומר",

שרבינו היה הולך מהר יותר משאר הזמנים, כדי להספיק להתחיל לאכול לפני השקיעה. כי לא הסכים להתחיל לאכול מספר דקות אחרי השקיעה כשיטת המקילים, אבל גם אז לא היה רץ, אלא הלך בפסיעות גדולות יותר. כשהגיע רבינו לביתו הבית היה ריק, ורבינו חשב והבין שהלכו לאכול במקום אחר, ואמר

ואם היו מוצאים איזה חידוש שלו כתוב באיזה ספר היה מזכירו בשם אותו הספר, אף שעיקר החידוש היה שלו וטרח ויגע עליו רבות. כשהיה שומע איזו הערה או חידוש היה מקפיד לומר את הדברים בשם אחרים, אבל לא היה מזכיר שמו של האומר, והסביר שזה אמנם עידוד לזה ששאל, אך

יא (הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א סיפר: שמעתי מאחד שלמד בישיבת פוניבז' שלא הבין אידיש, ורבינו מסר השיעור בעברית, אבל מפני ההרגל היה מכניס כמה משפטים באידיש, ואותו בחור הגיע אליו ואמר לו שזה מפריע לו הרצף של ההבנה בשיעור, ומאותו יום לא הזכיר משפט אחד באידיש בשיעור, וזה נורא למתבונן.

יב (כמו כן היה רבינו מורה לשואלים להיזהר מכל צד של פגיעה באחרים. סיפר אחד מתלמידיו סיפור אחד מתוך מגוון הסיפורים שישנם בסגנון זה: "זכיתי ללמד תלמידים. הציע לי המפקח באחד מהת"ל ללמוד בלימוד פרטי עם תלמידים מכיתה ב' עד כיתה ז' כולל, והיה מלמד פרטי נוסף שלימד כבר בכיתות ז' ח'. מטבע הדברים כשילדים רואים שמגיע עוד מלמד הם מיד מסתכלים עליו כעל מתחרה, אחד הילדים שאל אותי לפי תומו אם אני המתחרה של... ובהיותי קשור מאוד לראש ישיבה נסעתי אליו וספרתי לו את הדברים. אמרתי לו כי אין כוונתי בתחרות חלילה. הוא דן איתי בדיוק מה אני מלמד ומה השני מלמד ואז הורה לי בזה הלשון: 'תעזוב את כיתה ז' כדי שההוא לא יפגע, אפשר להמשיך עד כיתה ז', אבל את כיתה ז' לעזוב'. בהמשך אחד התלמידים מכיתה ז' רצה מאוד להמשיך ללמוד איתי והאמא התקשרה לבקש במיוחד. יצאתי קשר עם אחד הנכדים שישאל את רבינו מה עושים, האם להמשיך ללמוד איתו או לא, רבינו אמר לנכד תגיד לו שיתקשר אלי, התקשרתי לראש ישיבה והוא שוב דן איתי בדיוק, ובסוף אמר לי: 'אתה יכול להמשיך ללמוד עם הילד הזה אבל בתנאי שהשני לא ידע מזה'.

יג (יצויין כי למרות שנראה היה, ובצדק, שרבינו רואה בכל אדם רק את הדברים הטובים, כאשר נצרך לברר על התאמה של אדם מסוים לתועלת ראו תלמידיו את חוש הביקורת המפותח מאד שניחן בו, ואבחן בצורה מעמיקה מי מתאים לכל דבר ומי לא... כמו כן גם בדברים שהיתה לו דעה מוצקה מאד כנגד הנהגות מסוימות, כאשר דיבר על אנשים הנוהגים באותה הנהגה לא היו שומעים ממנו שום רמז של ביקורת, ורק כאשר נצרך להעמיד את ההשקפה הנכונה היה אומר רק מה צריך לעשות, בלא לדבר כנגד אף אחד. כותב השורות נועץ ברבינו פעם בדבר איזה דרשנים להביא לדבר, ורבינו אמר לי שיש הרבה שלא יודעים מה לומר ואיך לומר, וצריך הרבה זהירות ומחשבה את מי להביא לדבר.

יד (מספרים שפעם אחת ביקש עבור איזה נצרך, ואח"כ כשראה שאותו נצרך לא השתמש בכסף כמו שהיה ראוי לעשות, שילם את הכסף מכספו, ומאז נמנע מלבקש.

וסיפור נוסף ששוברו מוסר-השכל בצידו מפי תלמיד-חכם ומרביץ תורה ממשפחה חשובה (השם שמור במערכת): כאשר בנו של אותו ת"ח למד בפוניבז' הוא היה מבוקש מאד בשידוכים, והוא היה בועד חמישי ולא רצה לשמוע שידוכים. בשלב מסויים הגיעה אז הצעה של בחורה טובה ממשפחה טובה עם יכולת כספית טובה, והשדכנים דחקו בהורים שלא להפסיד הצעה מיוחדת כזו מכל הבחינות, והחליטו ללכת יחד עם הבחור לשאול את פי רבינו אם להיענות להצעה או לא. לאחר שמיעת הדברים שאל רבינו את הבחור מה אתה אומר, והשיב שהוא רוצה להמשיך ללמוד בישיבה ולא לשמוע שידוכים. נענה רבינו ואמר: "מקובלנו מפי ראש הישיבה הרב שך שאם הבחור רוצה ללמוד הוא לא יפסיד שום דבר; לא מבחינת איכות הבחורה ולא מבחינת המשפחה או הממון". אבל הוסיף רבינו ואמר שלפעמים יש הצעה של משפחה מרוממת, וזו כן סיבה לגשת גם קודם. אז שאל את רבינו מה מונח בהגדה הזאת משפחה מרוממת, מיוחסת? הרי בכל מקרה אנחנו מדברים על הצעות של משפחות בני תורה? ורבינו השיב: משפחה מרוממת זו משפחה שמדברים שם תמיד בלימוד! יצוין כי תשובה זו נאמרה למרות שגם בהצעה המדוברת מדובר היה באבא תלמיד-חכם, מורה הוראה ומחבר ספרים, אבל אין זה בהכרח שבבית ידברו תמיד בלימוד.

התקופה האחרונה

בנוהג שבעולם ככל שהאדם מזקין וכוחותיו נחלשים הוא ממעיט בעשייה, ובוודאי בימי זקנה מופלגים. ברם, אצל רבינו ראו בדיק את ההיפך; משנה לשנה הוא הוסיף עוד ועוד וחדש כנשר נעוריו, בכל הנוגע למסירת השיעורים וכדומה, והן בענייני ציבור.

תלמידו הגר"מ אוסטרן שליט"א תיאר: "כבר הוזכר קודם בהקשר אחר, שבשנת תשע"ב היתה תקופה שלא יכול היה רבינו למסור שיעורים מחמת בריאותו הרופפת, וכשחזר לאיתנו החל למסור שיעורים גם בימי בין הזמנים. עוד לפני כן היו כמה שיעורים בלילה על ערבי פסחים, וכשהתחיל למסור שיעור קבוע בבין הזמנים היה ממשיך את המסכת של הישיבה, ובסוף בין הזמנים היה מתחיל את המסכת. לפעמים היה מוסר בבין הזמנים שיעור בבוקר ושיעור בערב. פעם לפני בין הזמנים אב שאלו תלמיד - במה יעסקו השיעורים, ורבינו השיב "על מה שלומדים בישיבה". ואמר שאולי בערב השיעורים יעסקו בסוגיות של קדשים. בבין הזמנים אחר הוא מסר את השיעור השני על מסכת חגיגה.

כשנה לפני פטירתו של רבינו הוא אושפז בבית החולים לאחר התקף לב. נכנס אליו

רבינו הופיע בחתונת הבחור שלא הכיר

ולהלן שני סיפורים שהגיעו למערכת בשבוע האחרון: סיפר אברך, בבחרותי למדתי בישיבה ספרדית, אבל הייתי מגיע ללמוד בפוניבז' עם אחי שלמד שם, וקבלתי הרבה מדמותו של רבינו למרות שלא דיברתי איתו באופן אישי, ותמונתו אף היתה תלויה בחדרי בישיבה. מעט לפני נישואי הלכתי עם אחי ליד פוניבז' וראינו את רבינו עובר, אחי הציע לי להזמין אותו לחתונתי. הוצאתי הזמנה וניגשתי אליו ונתתי לו את ההזמנה. אמרתי לו שאני לא לומד בפוניבז' אבל אני מאד מעריך את הרב וזה ישמח אותי שיבוא לחתונה. הוא שאל אותי מה אני חושב לעשות אחרי החתונה, והשבתי לו שאני חושב להמשיך ללמוד בכולל. הוא איחל לי מזל טוב ובירך אותי. פתאום באמצע הריקודים בחתונה רבני הישיבה שלמדתי מסמנים לי בהתרגשות לכיוון הפתח, ולהפתעתי אני רואה את רבינו מופיע בהדרו, ורקד איתי בחמימות, והיתה שמחה גדולה. הוא אמר מזל טוב לאבי, ובירר גם היכן אביה של כלה, המתין עד שמצאו אותו וניגש גם אליו לומר לו מזל טוב ורק אז יצא והלך לדרכו. התרגשתי מאד שאדם שזמנו חשוב לו כל-כך והוא כה טרוד וכלל לא מכיר אותי טרח לבוא לשמח אותי. המשך הסיפור היה לאחר שנים כשהיו לי נסיונות קשים של פרנסה, לאשתי לא היתה עבודה וחשבתי לעזוב את הכולל ולהביא פרנסה, המשפט של רבינו "מה אתה חושב לעשות אחרי החתונה", שהראה לי אז שזה חשוב לו שאמשיך ללמוד בכולל, ובכלל זאת מה שטרח לבוא בשבילי לחתונה, שמר עלי והחזיק אותי בכולל עד היום.

לתלמידו בא נלך לשם, ורבינו שהיה אז כבן שמונים וכמה רץ במדרגות באופן שהבחור לא הצליח להדביקו, ועם זאת כשהגיעו לשם נכנס רבינו ברוגע כאילו לא קרה כלום, ואמר בחצי חיוך התבלבלתי והלכתי לאכול בבית, ולא שאל למה שכחו לומר לו. רק אחר כך נטל ידים לסעודה שלישית, ואמר חתנו של רבינו, הגאון הגדול רבי **דוד לוי** שליט"א שהרוגע והשלווה של רבינו נבעה מכך שזמנו וסדר יומו היה מחושב היטב מתחילה שיוכל לעשות הכל בזמן, ולכן לא היה נצרך למהר לשום דבר.

הגאון רבי **חיים מן** שליט"א סיפר: "בשנים שזכיתי ללמוד אצל רבינו בישיבה, גבעת הישיבה עדיין לא הייתה מסודרת ונוחה כפי שהיא היום, והיו הבחורים מתהלכים בשבילי עפר, ובדרכים לא מעובדות. כאשר נכנסתי לשיעורים, הפליא אותי לראות שנעליו של רבנו נקיות ומבהיקות בכל יום, ללא גרגר של אבק עליהן. היה זה פלא בעיני, מפני שהאבק היה בן לוויה קבוע שלנו באותה תקופה. מלבד זאת נוכחתי גם כן, שהנעלים עצמן היו שלמות, ללא קמט ושפשוף, כאילו יצאו לא מזמן מן החנות. כשנתתי את דעתי על זה, הבנתי מה פשר הדבר. אנשים רגילים, עושים תנועות שונות, הולכים בקצב משתנה, ונתונים לשינויים והשפעות מזדמנות, אמנם אצלו לא הייתה מציאות כזו, פעם ללכת מכאן ופעם מכאן, פעם למהר ופעם לשרך את הרגלים, פעם לרקוע בנעל ופעם ללחוץ את הרגל, אלא כל תנועותיו מחושבות ומדויקות היו, וכך הנעליים לא העלו אבק ולא נשחקו."

השיעורים, כל זה במצב רפואי קשה עד מאד, כמעט ללא אוכל ושינה. גדולי ישראל קראו להרבות בתפילה, אבל המציאות של המשך הסדר יום כרגיל בלבד מאד.

מות ישרים

רבינו הסתלק מן העולם בצורה מיוחדת תוך כדי הכנת וכתבת השיעור, מה שגרם קידוש השם וחיזוק גדול לדביקות בתורה בכל מצב. נביא מדברים שאמר תלמידו הגאון רבי **יהושע מישקובסקי שליט"א**, ראש ישיבת 'אמרי משה' לצעירים בירושלים, נצטט את עיקרי דבריו: "צורת פטירתו והסתלקותו של רבינו מן העולם מתוך דברי תורה והכנה לאמירת שיעור, ושיעורו יום קודם שנאמר בקריסת מערכות, היו בבחינת 'גדול שימושה יותר מלימודה'. ומסובב כל הסיבות סיבב שזה יהיה מתועד ומפורסם בכל העולם. כל הדור ראו בחוש 'כי אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב רבינו את התורה בוז יבוזו לו', והיה זה לשיחת חיזוק עם ההשפעה הגדולה ביותר בכל העולם כולו.

ונסביר את שיחת המוסר הזאת, ואת הדבר המופלא הזה, בשלוש דרכים:

הדרך הראשונה היא: לפי מה שהסביר רבינו עצמו, שנים רבות קודם לכן בהספד בהלווייתה של הרבנית **חיה פייגל פוברסקי ע"ה**, אשת חבר למרן הגר"ד זצ"ל. הוא קרא לפני מיטתה את המקרא: "עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון". ואמר כי אף גדולי עולם חרדו מיום המוות. אכן מי שיועד בבירור שכל חייו היו קודש לתורה אז הוא נותר רגוע ושלו ביום המוות. כה דיבר רבינו אודות הנפטרת הגדולה אשר כל חייה היו מסורים לתורת בעלה ובניה גדולי תופשי התורה שבדור. עשרות שנים אחר-כך, כאשר ראו כולם את רבינו רגוע ושלו ביום המוות, מכין שיעור כבכל יום רגיל, הרי על כרחך שידע בבירור שכל חייו קודש לה' ולתורתו, ולא נהנה מן העולם הזה אפילו באצבע קטנה, ובטוח בנפשו לעמוד לפני כסא הכבוד ולומר 'עשיתי ככל אשר צויתני'.

הדרך השניה היא: הלא "על זאת יתפלל כל חסיד לעת מצוא". בתפילה זכה של ערב יום הכיפורים מתפללים כולם 'עד סוף רגע האחרון אשר יהיה לרצון לפניך לאסוף את נשמותינו אליך אז יהיו כל מחשבותינו דבוקות בך ואז תצא נשמתנו בקדושה ובטהרה ואז נזכה להיות נוקבא ממטה למעלה ולהשפיע שפע בכל העולמות מלמעלה למטה'. כן למחרת בתפילה קודם מנחה של יום הכיפורים עצמו מתפללים: "שנזכה באותה שעה לסלקא יקרך מתתא לעילא". זה היה עוצם פטירתו של רבינו

- לעשות או לא? ורבינו השיב בשלילה מוחלטת. יצאנו מופתעים הן מכך שרבינו הסכים להידרש לשאלה ציבורית, והן מכך שרבינו דחה את הרעיון.

אחריו נכנס אחד מרבני מודיעין עילית להיוועץ ברבינו. כשסיים שיתפתי אותו בתחושה שרבינו הסכים לראשונה לענות לנו לשאלה ציבורית. אותו ת"ח אמר לנו, כך בדיוק גם היה אצל מרן **הגרא"ל שטיינמן זצ"ל**, והיה מפנה את השאלות הציבוריות לאחרים, ורק כאשר הבין שעכשיו הגיע זמנו לענות החל להשיב...

עברו כמה שנים, תחילת קיץ ה'תשפ"ג, כותב השורות ניסה להיכנס לרבינו עם שאלות חשובות, אך באי הבית אמרו שלא שייך, מצבו של רבינו עדיין לא היה עדיין ידוע בציבור, אבל מתוך הדברים הצלחתי להבין כי רבינו חלש מאד. אולם כעבור ימים ספורים, שלושה שבועות לפני הסתלקותו, נכנסתי לחדרו של רבינו לשיחה השבועית. המראה היה מבלבל מאד, לא ראו על רבינו כמעט שום חולשה, השיחה קלחה ברהיטות ובברירות מדהימה. תוכן הדברים שנאמרו שם על ידו הבהילו מעט; רבינו תיאר את מצב הסכנה של כלל ישראל (ארבע חודשים בדיוק לפני האסון הנורא שאירע בשמחת תורה), וסירטט בידיו על השלחן איך עם ישראל מוקף בערבים מסוכנים מכל הצדדים, והוסיף משפט מחייב: "ידוע כמה חמור החטא של ביטול תורה, אולם בזמני סכנה החטא חמור שבעתיים, שהרי התורה מגנא ומצלא, ומי יכול לעסוק בתורה ואינו עוסק הוא גם גורם לסכנה לכלל ישראל..."

מציאות מבלבלת זו, בה רבינו מתפקד כמעט כרגיל, ליוותה את רבינו עד הרגע האחרון לחייו. גם לאחר אשפוזו האחרון, גם בני משפחתו היו מבולבלים, מצד אחד כל הנתונים הראו על מצב קריטי, מצב בו כל אדם בעולם שוכב באפיסת כוחות ללא מעש, אבל רבינו ממשיך בשגרת לימודו ותפילותיו כמעט כרגיל...

ליל שבועות האחרון לחיי רבינו, רציתי להיכנס להתפלל בביתו כדרכי בהגיעי לבני-ברק, אך בני-הבית נשמעו לחוצים. אי אפשר להיכנס, התפללתי בישיבת פוניבז'. לאחר תפילת מעריב החלו באמירת פרקי תהילים, עוד פרק ועוד פרק, ארבעה פרקים. אני מנסה לברר מה קרה, רבינו אינו מרגיש טוב ואומרים לי בני ביתו. באמצע הלילה בזמן בו פונה לבית החולים שוב אמרו פרקי תהילים בהיכל הישיבה בהתרגשות, אבל רבינו המשיך בסדר יומו כרגיל גם בבית החולים. סעודות החג בהן הוא מקפיד לשיר כרגיל את שירי החג, תפילה בציבור בבית החולים, ואח"כ ממשיך בהכנת ומסירת

אחד ממקורביו וראה אותו מעיין בהרבה ספרים להכין שיעור כללי ליום שני, בעוד הרופאים אמרו שאין שום סיכוי שיוכל לומר את השיעור, אבל הוא בכל זאת הכין. ביום ראשון בבוקר הודיעו שיהיה שיעור כללי בטיפול נמרץ. השיעור התקיים במשך חצי שעה, ולמחרת אחר-הצהרים הוא שוחרר מבית החולים עם כל המכשירים. בשעה שש בערב אמור היה רבינו לומר את השיעור כללי ודחו את השיעור לשש וחצי, חשבו שהשיעור יהיה חצי שעה כמו אתמול. אבל לבסוף השיעור היה שעה שלמה בבהירות ועם שאלות הבחורים.

מאז אותו אירוע מצב בריאותו לא חזר למצב בריאות תקין כפי שהיה קודם, אבל מאז הוא לא ויתר יותר על שום שיעור. גם בבין הזמנים היה בכל יום שיעור של שעה.

באסרו חג של פסח תשפ"ג, הוא מסר שיעור ולאחריו התקיימה קבלת קהל, ובתום קבלת הקהל הוא לא חש בטוב ואובחן אצלו התקף לב (לבקשתו לא סיפרו לאף אחד), ומאז היו לו כאבים בלב פעמים רבות ביום. (גם לפני כן היה אבל מאז זה היה כאבים מתמשכים), ואמרו שכנראה לא יהיה שיעור אבל אי אפשר לדעת, אבל היו שיעורים כרגיל, על מסכת יבמות. בשיעור הראשון הוא דיבר על הרבה חשבונות בתרתי דסתרי בדרבנן במשך שעה שלמה, תוך כדי שמשתעל, ומאז כל השיעורים היו כסדר, והוא הכניס בכל שיעור הרבה יותר ממה שהיה בחרף. בשבוע האחרון השיעור התחיל בדיוק בשש ונגמר בשבע, וזה היה שיעור עם הרבה דברים חדשים בענייני ביטול ברוב, ודיבר רצוף ובהסברה בהירה, ומאות השומעים ממש התענגו על השיעור, עד כדי כך שהמנין הקבוע שהתפללו עליו לא רצו לבוא, טענו שהוא נראה בריא לגמרי".

כותב השורות זכה להיוועץ עם רבינו על מאות דברים. השאלה השתדלה להיות קצרה וממוקדת ככל האפשר ללא פרטים מיותרים, רבינו היה מברר בעצמו מספר פרטים חשובים, ועונה תשובה מדויקת וברורה. לשאלות השייכות לציבור לא הסכים רבינו לענות, והיה מפנה לגדולי ישראל. בשנת ה'תשע"ז עלה בלב כמה אברכים רעיון לחזק את לימוד המוסר, היינו בטוחים שרבינו יתמוך בהצעה בשתי ידיים, עם זאת חששנו שלא ידרש לענין וישלח אותנו למרן **הגרא"ל שטיינמן זצ"ל** שהיה אז בתקופה האחרונה לחייו וקשה היה מאד להיכנס אליו. אלא שלהפתעתנו שמע רבינו את הרעיון, ואמר בהחלטיות שזה לא יצלח. ניסינו לשכנע אותו עם נתונים מסוימים, אבל רבינו ידע לקרוא את הנתונים טוב מאיתנו. נאמן ביתו ניסה לעזור לנו למקד את השאלה, ושאל את רבינו מה למעשה

ונפלאים ומתאימים הדברים לרבינו, הרי כל ימיו דיבר, והראה בחוש, כי התורה הוא דבר מושך ומרתק, וכל ימיו חזר על ה"דיוטגמא החדשה", ועל ה"אשריך בעולם הזה", ושהקב"ה ברא בנו יצר סקרנות והנאה בשביל דברי תורה. ואף ראו בחוש נורא, כי בשעת אמירת השיעור בבית החולים באותם ימים, היו המדדים הטובים ביותר בכל הבחינות הרפואיות, ואף יותר משעת השינה שהגוף רגוע, כי בזמן אמירת השיעור היתה הנפש רגועה שלוהה ושמחה ומלאה הנאה גופנית וגשמית, ולא רק רוחנית.¹⁰

ונסיים בדברים שאמר רבינו: "מצינו שיש מיתת נשיקה. ושמעתי ממו"ר הגרא"א דסלר זצ"ל שביאר כי ענין מיתת נשיקה הוא כלות הנפש מתוך אהבת השם, שהנשמה נפרדת מן הגוף מרוב אהבת השם. ובספר מכתב מאלהו (ח"ג עמ' 243) ביאר מה שאמרו (ברכות סא:) כי בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה היה מאריך באחד עד שיצאה נשמתו באחד, וכתב כי חלילה לפרש שיצאה נשמתו מחמת הייסורים, אלא היה מאריך באחד, דהיינו שהיה מייחד ייחודים, ומתעמק כל כך בהשגת אחדותו יתברך בתוך הייסורים, ומתוך אהבת השם יצאה נשמתו במיתת נשיקה, וכן שמעתי בשם הנצי"ב זצ"ל. עכ"ד רבינו.

ועל זה נאמר 'אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו'. הדף של השיעור ביד אחת, והעט כותבת ביד השניה, וכל האברים שכמעט לא פעלו כולם דבוקים עד כלות הכוחות בתורה הקדושה, והנשמה הרוחנית שנזדככה במשך מאה שנה ברציפות בעליה תמידית באין סוף מדרגות, שבה אל האלוקים אשר נתנה, נקיה וטהורה, להמשיך להתעלות בעולם האמת ממדרגה למדרגה בלי מחסומי הגוף החומרי, להמשיך ללמוד עם רבותיו ואביו, ושפתיו ממשיכות לדובב בקבר מתורתו שמתבדרת בבי מדרשא על ידי המוני תלמידיו שלימד במשך למעלה משבעים שנה, להם התמסר בכל כוחו ללמדם תורה ישרה ונקיה בעיון ובבהירות.¹⁰

אמר שהוא אינו מבין כלל מה מתפעלים כל-כך ממיתה זו, והרי לימוד התורה היה כל הנאתו ושמחתו, והרי כל אדם בעולם, כשהיה בבית חולים נוטה למות, וכי לא יתעניין ויתעסק במה שיוכל לשמח אותו, ולעשות אותו מאושר, ולהשכיח כל כאביו וייסוריו ושעתו הקשה. הגע עצמך, להבדיל אלף אלפי הבדלות, בתינוק שנשבה, ואין

בו זיק של תורה ויראת שמים, וכל חייו מתעניין בספורט, וזה ממלא כל נשמתו, והוא קורא על זה ומתעניין בזה, וכי מישהו יתפעל אם כשהיה בסוף ימיו בבית חולים ויהיה צלול בדעתו, יתעניין ויעסוק בזה, וכי למה לא, והרי זו כל הנאתו. וכמה הולמים

לסלקא יקרך זו התורה הקדושה מזה העולם לעולם הבא, וגם ראו את התוצאות, כמו שמבקשים בתפילה זכה ולהשפיע בכל העולמות מלמעלה למטה, אשר היה השפעה כבירה של חיזוק בהתקשרות לתורה בכל העולמות, וכל בני דורו אמרו מתי יגיעו מעשי וכו', והנה אף בלעם כבר ביקש "תמות נפשי מות ישרים", ואמר ה"חפץ חיים" זצ"ל, כי אי אפשר לחיות כל החיים כמו בלעם ולמות מות ישרים, ורק מי שחי כל החיים כבלעם ימות כבלעם, כך לענייננו מי שחי כרבינו ימות כרבינו.

והנה רבינו חי כל חייו לזכות את הרבים בתורה, ומה פלא שגם אופן פטירתו גרם לזיכוי הרבים גדול. ידוע כמה הוא מסר את נפשו על מסירת השיעורים. וגם במענה לשאלות הורה שלא לוותר על אפשרות של זיכוי הרבים, ומה פלא שנסתלק כך מתוך הכנת השיעור לרבים ואמירת השיעור יום קודם לכן. ואף החמיר בזה יותר מדברי המהרש"א (שבת פ"ג:) על דברי ר' יונתן דאמר: "לעולם אל ימנע אדם עצמו מבית המדרש ומדברי תורה ואפי' בשעת מיתה שנא' אדם כי ימות באוהל, אפילו בשעת מיתה, תהא עוסק בתורה", ובמהרש"א שם כ' דהך "ואפילו בשעת מיתה" קאי אדברי תורה ולא קאי על בית המדרש, ורבינו במעשיו הידר וקיים גם את "אל ימנע עצמו מבית המדרש בשעת מיתה". אף כי כדברי המהרש"א לא שייך דין וחיוב להיות בבית המדרש בשעת מיתה, מ"מ רב שגלה מגלין ישיבתו עמו, ורבינו הביא את בית המדרש ואת השיעור ואת הישיבה לתוככי חדרו בשעת מיתה, שם אמר והכין שיעוריו, ואף כי לא שייך בזה חיוב וכדברי המהרש"א, מכל מקום הרי כבר כתב החינוך במצוות תלמוד תורה (מצוה תי"ט) כי דברי ר' יונתן אלו הם מה שהפליגו חכמים בדבר על דרך המוסר ללמד בני אדם חפץ, ורבינו לימד חפץ כל בני אדם בגודל יקרת תורה, ותורה דרבים, ושיעור בישיבה, ושמירה על כל סדרי הישיבה.

הדרך השלישית והיותר בהירה היא בביאור שעת פטירה זו, אמר אחיינו ותלמידו של רבינו הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א, אשר רבינו האציל עליו מרוחו הגדולה. הוא

טו) א.ה. חשבתי להוסיף בזה, שאף ששלושת הדברים הנ"ל כולם נכונים, מ"מ יש להוסיף נקודה חשובה נוספת: הן רבינו נזהר כל ימיו זהירות מופלגת מביטול תורה, באומרו שחז"ל אומרים שזה חמור מכל העבירות, וכפי שדקדק בכל הלכה בזהירות מופלגת, עד יומו האחרון ועד בכלל (כידוע שלמרות חולשתו העצומה ומצבו הקשה נמנע מלאכול דבר שלא נתברר כשרותו די הצורך), כך היה מדקדק בהלכות תלמוד תורה, וכיון שנפסק להלכה (שו"ע יו"ד רמ"ז) שגם בעל יסורים או זקן גדול חייב בתלמוד תורה, ואדם חייב ללמוד תורה עד יום מותו שנאמר "ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך". ממילא למרות חולשה הנוראה, וזהירות המופלגת בהלכה הביאה אותו לאזור כגבר חלציו, ולהמשיך כרגיל בסדר יומו של תפילה ומסירת והכנת שיעורים, עד הרגע האחרון. וידוע כי גם לאחר שהמדדים הראו שהגוף חדל מלפעול, היד עוד המשיכה לכתוב מעט, וכך בתוך רגע כמימריה עלה בסערה השמימה, להמשיך שם את הדביקות בקודשא בריך הוא ואורייתא, בלי המחיצות של הגוף החומרי.

טז) מקורות למאמר: חומר שהגיע למערכת. מוסף שבת קודש - יתד נאמן. מרוה לצמא. ומתוך ההספדים הרבים שנאמרו על רבינו. כמו כן זכינו לקבל חומר רב ערך מתוך הספר 'עולת נח' אבי זקנו של רבינו זצוק"ל. בקשתם של חברי המערכת שטוחה בפני כל מי שיש בידו חומר נוסף על תולדות חייו ופעלו של בעל 'עולת נח' ומשפחתו, או חידושי תורה ממנו, מתבקש לפנות 053-3166517.

במישא העם

פרק מאלף על הנהגתו הציבורית של מרן ראש הישיבה זצ"ל

מתוך ספר ביוגרפיה לזכרו הטהור העתיד לראות אור בקרוב

בהנהגת הדור

רבינו לא אבה להביע דעה בעניין הנהגת הצבור כל עוד רבותיו גדולי התורה היו בחיים, ורק לאחר פטירתם קבל על עצמו הנהגת הדור.

פעם דיבר על פרשת בהעלותך, בעניין 'אלדד ומידד מתנבאים במחנה' והביא שאמרו חז"ל שהם אלדד ומידד אמרו שאינם ראויים לגדולה. הקשה רבנו הרי מצינו בגמרא שרבי זירא היה מתחבא כדי שלא יסמכוהו, אך כאשר שמע דברי רבי אלעזר שמי שעלה לגדולה נמחלין לו כל עוונותיו סבר וקיבל והסכים שיסמיכוהו, אם כן, הקשה, מדוע אלדד ומידד לא הסכימו לעלות לגדולה הרי בכך ימחלו כל עוונותיהם?

השיב רבנו שרבי זירא הסכים היות שראה שלא היה משהו אחר שייסמך ואחרי ששמע שעל ידי שייסמך ימחלו עוונותיו סבר וקיבל, אבל אלדד ומידד היו בזמנם שבעים זקנים ולא היה נחוץ שיעלו לגדולה, לכן אפילו שידעו שיימחלו עוונותיהם בשל סיבה זו חשבוה ככל שתהיה לא הסכימו לעלות לגדולה.

כמה הולמים הדברים את הנהגת רבנו עצמו שכל עוד רבותיו היו בחיים לא הסכים להתערב בהנהגה ורק לאחר שנפטרו ניאות ונטל על עצמו את עטרת הנהגת הצבור.

במשך כל אותם שנים לא ניאות אפילו לצרף את חתימתו למכתבי גדולי ישראל רק לאחר שראה שכבר הצטרפו רבנים צעירים ממנו, הוא לא אבה שיתפרש אפילו שהינו נמנה בשווה עם גדולי הדור...

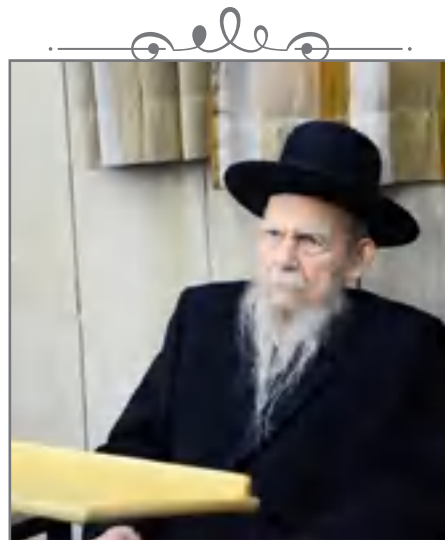
בהספד שהתקיים ב'כולל חזון איש' על מרן הגרא"מ שך זצוק"ל נשאו דברים גדולי הדור, רבנו פתח ואמר: 'גדולי הדור דיברו איני כדאי לדבר במעמדם'...

גברא דמרא סייעה

בעניין זה היה אומר רבנו על פי דרכו ומבטו שבכל דבר צריך סייעתא דשמיא, ובכלל זה הנהגת הדור.

היה מרגלא בפומיה לספר שכשעלה מרן הגאון מטשיבין זצוק"ל לארץ לא רצה לפסוק הלכות, אף על פי שכבר בחוץ לארץ היה פוסק הלכות, ונימק זאת שבשביל לפסוק צריך סייעתא דשמיא והיות שבחוץ לארץ לא היה משהו אחר שיפסוק הייתה הסייעתא דשמיא עמו, אבל כאן בארץ שיש פוסקים אחרים לא יהיה לו את הסייעתא דשמיא הנחוצה.

כאשר היה נשאל השיב שילכו אל מרן הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל שלו יש את

שבהנהגת הצבור, באה לביטוי בדברים רבים. מנכ"ל החינוך העצמאי הרב אליעזר סורוצקין נכנס אל רבנו ושטח בפניו בעיה מסוימת שעמדה בפני המוסד. שאל רבנו - האם הייתה לכך בעבר התייחסות ממרן הגרי"ש אלישיב והגרא"ל שטיינמן זצוק"ל. הרב סורוצקין השיב בשלילה, ביקש רבנו לדעת האם ההכרעה דחופה, אכן, השיב הרב סורוצקין היא עומדת לפתחנו כבר בעוד שבוע וחצי. אם כן, אמר לו רבנו: "תשוב בעוד שבוע וחצי", ונימק, כדי להכריע צריך סייעתא דשמיא וזו נמצאת בעת שהבעיה כבר קיימת בפועל...

לכם של ישראל

רבנו היה נושא את הצבור על לוח לבו, גם בשעה שלא נתבקש להנהיג ולא ניגש את המלאכה, אבל נפשו הייתה יוצאת אל הכלל.

סיפר איש המעשה נאמנם של גדולי הדור הרב מרדכי קרליץ שפעם העלו בפני רבנו עניין ציבורי מסוים שנדרש להכרעה, והנה כעבור זמן מה נכנסו שוב באותו עניין ששוב עלה על הפרק, כאשר הועלו שאלות לגבי הפרטים שנידונו בעבר, הפתיע אותם רבנו שזכר את כל הפרטים הרבים על אף שהם העסקנים עצמם כבר שכחו אותם ולא התמצאו בהם.

בורח מן הפרסום

מאידך, כאשר לימים נודע לרבנו שרוצים לפרסם עליו מאמר משבח באחד העיתונים, הוא הוטרד מכך מאד, שלח כמה שליחים בכמה דרכים למנוע את זה, באותם ימים לאחר השיחה בישיבה ביקש מאחד מבאי ביתו להישאר מעט, ולאחר שכולם הלכו פנה ואמר לו: "אנא מכם, אם מבקשים לספר עלי דברים אנא שלא ישתפו פעולה עמם, זה מזיק לי, ומבזה

לכוון את השעה

ההשקפה של רבנו על הסייעתא דשמיא

אותי, לא מבינים שמזיקים לי בזה..."

הוא הוסיף וסיפר שמרן **הרב מפוניבז'** זצוק"ל אמר לו פעם בצער ובכאב גדול 'איך לא הצלחתי להסתיר עצמי שלא יחשיבו אותי'. ונשנק אז קולו של רבינו והתרגש מאד כשדיבר על זה.

פעם הבחין בעלון שפרסמו בו תמונות שלו. ביקש רבנו שייגשו למי שהוציא את העלון ויאמרו לו שעל הנזק שהוא כבר עשה לו על ידי הפרסום הוא מוחל בלב שלם אבל הוא רק מבקש שלא יעשה את זה שוב...

מעניין עד פלאי הדבר, שעל אף החרדה הגדולה מהפרסום כאשר הבחין שמצלמים אותו הביט היישר אל המצלמה, כפי הנראה סבר שאם הלה רוצה לצלם אזי וודאי יעזור לו כשהוא יביט ישר למצלמה שהרי זהו רצונו של המצלם, ואם צריך לעזור לשני אזי מסלקים את הרצונות האישיים על אף שהם נובעים מתוך ראייה שהדבר יזיק לו...

כאשר יסד ידידו הגאון רבי **ישכר מאיר** זצוק"ל ישיבה נוספת ביקש מרבנו שייגיע להשמיע דברי חיזוק בישיבה החדשה, כאשר רבנו הגיע לנתיבות הבחין שזה נעשה בצרמוניה גדולה, הוא לוהו בשיירת רכבים, העירייה פרסמה שלטים לכבודו, הדבר גרם לו עוגמת נפש גדולה.

באותה נסיעה התבקש על ידי ישיבת 'ברכיה' בדרום להשמיע בה דברי חיזוק, אך הזמן לא אפשר זאת שכן ההשתתפות יכולה היה לפגוע בשיעורים הקבועים עליהם חרד רבנו שלא לפגוע בהם.

רבנו ביקש למסור להם שהוא יבוא במיוחד אך התנה מראש שהדבר ייעשה ללא כל פרסום. ואכן כעבור כמה ימים בערב אחד הבחינו בני ביתו שהוא לובש את המגבעת והפראק ויצא לנסיעה ל'ברכיה' בלא שהודיע דבר וחצי דבר על כך.

כשהיו מבקשים מרבנו לומר דברי חיזוק סירב ללכת למקומות גדולים ומפורסמים התחמק מהם בכל מיני תואנות היות שאמר שבמקומות האלו יש פרסום גדול, מאידך היה נענה לכל מיני ישיבות קטנות שאינן מפורסמות, כי שם זה רק זיכוי הרבים.

רבנו אמר שכך יעץ לו מרן **הגרא"ל שטיינמן** זצוק"ל שאם יש שני מקומות האחד גדול עם הרבה תלמידים והשני קטן עם קצת תלמידים, ישנה עדיפות

ללכת למקום הקטן ששם נצרכים לחיזוק זה, לעומת המקום הגדול ששם פחות זקוקים לכך ואם כן 'זיכוי הרבים' גדול יותר הוא במקום הקטן.

כאשר התבקש לבוא להשמיע שיחה בישיבת 'בין הזמנים' נענה מיד ואמר שכשממשיכים את הזמן צריך לשמוע גם שיחות, והוא רוצה גם להראות את ההערכה לאלו שעומדים מאחורי ארגון 'ישיבת בין הזמנים' אך הוסיף על כך שני תנאים: א' שהשיחה תהיה ללא פרסום מוקדם, ועל כן הוא יודיע רק לילה לפני. ב' אם רוצים לעשות מודעות רק במקום בלוח המודעות הקבוע לכך כל השנה וללא תארים מיוחדים.

תקופה מסוימת היו לרבנו עליות וירידות בלחץ דם עד שנדרש לא אחת לנוח באמצע הדרך ופעם אף בעת אמירת השיעור כללי, ואמר רבנו שיאחד שמבין אמר לו שהכול בגלל הפרסום שמאד מזיק לו...

בעת שמוסדות רבים ערכו את מגבית המצי"נג שהניבה הצלחה גדולה, חשבו גם בישיבת 'בית מדרש עליון' לערוך בימי בין הזמנים כדי להשיג תרומות לבניין החדש, אך רבנו מנע זאת היות שהדבר כרוך בפרסום רב ופרסום איננו טוב.

הדרכה לשלוחי דרבנן

כאשר נכנסו אליו שלוחי דרבנן חברי הכנסת מטעם אגודת 'דגל התורה' לשמוע הדרכה להצלחה בעסקי הצבור, אמר להם רבנו: דבר ראשון לקבוע למוד מוסר בכל יום. דבר שני לעשות את הפעולות ללא פרסום. כאשר אמרו שזה חלק מהתפקיד לפרסם את הדברים שעשו, אמר להם רבנו שאף על פי כן שיידעו שמה שנעשה ללא פרסום מצליח.

לקראת הבחירות שהיו כרוכות במתח רב מול מפלגות אחרות, עמד רבנו במשאות הבחירות שבדרך כלל נאמרים על חשיבות ההצבעה ופעולות הרשימה היה רבנו עומד ומעורר שלא לחשוב ולומר ביקורת על אחרים, הוא חזר ועורר על זה גם לשלוחי דרבנן ולנציגי הצבור וגם לכלל הצבור.

ובאמת ראו סייעתא דשמיא ניסית בתוצאות הבחירות שלא כדרך הטבע.

מסיר עיניו מראות ברע

סיפר רבי **יצחק קורלנסקי** שליט"א פעם

התלוונו אל רבנו בנסיעה אל ביתו של **ר"י רייכמן** בשכונת רחביה בירושלים, בדרך אחד הנוסעים הצביע והראה על בניין הכנסת רבנו כופף את ראשו כדי לא לראות את המקום.

דבור הנאהב

רבנו היה נזהר זהירות יתירה להוציא מפיו דבר גנאי, ניכר היה שהוא עוקף שמונה אותיות ולא משתמש בלשון חריפה, כל מי שנכנס לדבר עם רבנו ידע שאין לומר שום לשון של גנאי על אחרים.

הנהגה זו נראתה בעליל גם כשדיבר על המצב הכללי נזהר שלא לעורר קטרוג על עם ישראל, כך למשל כאשר עורר לפני בחירות על החובה ליטול חלק בבחירות כמצווה של קידוש ד' הוסיף רבינו "והנמנע מזה יחסר את הקידוש ד'" אך מעולם לא התבטא שהוא 'מחלל את ד'.

תלמיד חכם אחד נכנס לרבנו בחול המועד, הוא סיפר על אדם אחד שישב במסעדה וראה בן ישיבה שישב שם ושתה, והתפעל אותו אדם מאוד מעדינותו של אותו בן ישיבה שאינה מצויה בבני גילו שאינם שומרי תורה ומצוות. התגלגלו הדברים ומכוח אותו מפגש חזר אותו אדם בתשובה.

אותו אדם שמע שיש בבני ברק בית קברות לשומרי שבת איוותה נפשו להיקבר בין שומרי שבת הוא כרה לעצמו שם קבר בכסף מלא, כעבור כמה ימים נפטר באופן פתאומי וזכה להיקבר מתוך תשובה גמורה.

הוסיף אותו תלמיד ואמר שאותו בחור ישב במסעדה ייגנש בשמים על שישב במסעדה ולא למד תורה בזמן זה, אך בד בבד יקבל שכר על שהחזיר אדם בתשובה ע"י ישיבתו שם במסעדה.

לא היה נחא לרבנו הסגנון הזה וענה לו יתכן שהיה נצרך לבריאותו לשתות שם והוסיף שהמשגיח ד'קול תורה', הגה"צ רבי **גדליה אייזמן** זצ"ל היה רואה בחור שנחלש בזמן הלימוד היה נותן לו כסף ללכת לקנות בחנות שוקולד.

היה רגיל על לשונו של רבנו מעשה באדם שראה אדם חשוב שעשה מעשה שאינו ראוי כל כך, ועל ידי זה ירד ערכו בעיניו, ותמיד הצטער חבל שראיתי כשלון זה של אותו אדם חשוב ועל ידי זה ירד ערכו בעיני, והלוואי לא הייתי רואה זה.

וניכר היה בדברו שבדידו הווא עובדא...

דן לכף שטות

היה מרגלא בפומיה בשם אימו עליה השלום הפתגם 'אם אי אפשר לדון לכף זכות אפשר לדון לכף שטות'. ובאמת רבנו היה מרבה לדון לכף זכות בכל טצדקי שבעולם, למד זכות גם בצדדים רחוקים, אנשים שהפריעו בכל מיני מצבים היה אומר שהם שוגגים אנוסים ומפותים דברים שה' קשה להבין אך לא ה' מסוגל לשמוע אחרת.

אחריות ציבורית

בעת שהייתה מלחמה בארץ הקודש בימי בין הזמנים נשאל רבנו האם נכון ללכת לים כדי להתאוורר, או שמא הדבר יעורר שנאה והתנגדות אצל חילוניים על רקע אי הגיוס של בני הישיבות, השיב רבנו שבשונה מטיולים הליכה לים היא עניין של מנוחת הנפש לכן מי שחש צורך שיסע אך שיקפיד ללכת חבוש כובע ולבוש חליפה וספר קודש ביד באופן בולט שלא יראה שהולך לים אלא לבית מדרש.

באותה הזדמנות סיפר שמרן ה'חזון איש' אמר לאחיו מרן רבי **יעקב זצ"ל** שיש תועלת לנפש ללכת לים ולהיכנס עד צווארו למים למשך עשר דקות.

תורה מגנא ומצלל

קבוצה של בני חוג דתיים לאומיים נכנסו אל רבנו וביקשו לשמוע דברי חיזוק, לאחר שחזקם בדברים העלו את השאלה אודות הגיוס לצבא, מחד הם אמרו שהינם לומדים תורה כל היום, אך מאידך יש בהליכה לצבא משום 'נושא בעול עם חברו', מרן רבנו זצוק"ל אמר להם שהכול עניין של אמונה כי מי שמאמין בחוש שלמוד התורה מגן עלינו מבין ומסיק שלמוד התורה עצמו 'נושא בעול עם חברו' ולכן אין כאן שני צדדים כי בלמוד התורה עצמו מתקיים ביתר שאת עניין נשיאת עול עם חברו.. התקבלו הדברים על לב שומעיהם.

זכות התורה

בקיץ תשע"ד נשמעה אזעקה בבני ברק, רבנו היה באמצע השמעת שיחה, האזעקה נשמעה היטב, מרן רבנו זצוק"ל לא זז ממקומו כמלא נימה אלא המשיך בדבריו ללא היסח הדעת. בליל שבת קודש בשונו מהישיבה

הקדושה מלווה ברבים שוב נשמעה אזעקה, בתחילה המשך ללכת כהרגלו, ידועה הייתה הבטחת מרן הגאון רבי **חיים קנייבסקי זצוק"ל**, שבזכות התורה לא יפלו טילים בבני ברק, אך לאחר כמה רגעים נמלך ונכנס למקום מוגן, לשאלת אחד המלווים מדוע נכנס? השיב: שוודאי יש את הבטחת מרן שר התורה אך מאידך יש רבים שרואים ויסברו שאנו מקלים ראש בזהירות מסכנה והם ילמדו מכך שאין צורך להיזהר כלל על כן נכנסתי למקום מוגן.

האקדמיה היוו פרצה בחומת החינוך והשפעה על בניית בתי ישראל לעתיד, אמנם ניצבה הסכנה בעיקר לבנות אך גם לבנים ולאברכים, רבנו הביע את דעתו דעת תורה הנחרצת, ופסק שגם לצורכי משכורת אין היתר, כלשונו: "אמנם אומרים שלומדים זאת בשביל פרנסה אבל זה כסף על ידי מעשים לא נכונים, כסף על ידי מעשים אסורים".

רבנו הוסיף ואמר: "עניין האקדמיה, זה דבר שאסרו את זה כבר, הגדולים אסרו את זה, יש כבר איסור, אפשר להתיר

איסור? איסור שנאסר, מרן הגרא"ל **שטינמן** אסר וגם מרן הגר"ש אלישיב גם כן, אסרו את זה, גדולי הדור אסרו, אז מה השאלה, אין מי שיכול להתיר אחרי שהם אסרו, זה דבר פשוט, זה דבר אחד.

"אבל יש עוד דברים, למה אסרו את זה, מסתמא זה הסיבה - להחשיב 'תואר', מי נתן את התואר? אלו לא גדולי תורה, הם 'בעלי חכמה', להחשיב חכמה שהיא חוץ מתורה - זה שלא כהוגן. נותנים חשיבות לחכמה, כאילו שזה מעלה, מי שהוא בעל חכמה הוא לא אדם יותר טוב, המידות לא יותר טובות, רק הוא נעשה עוד יותר בעל גאוה, זה יכול לקלקל את המידות".

"התואר הזה נותן לאדם גאוה, הוא מחשיב את עצמו שהוא חשוב, הוא כבר הוא מרגיש 'תלמיד חכם', כמו 'תלמיד חכם', מרן רבנו זצוק"ל הוסיף והדגיש נקודה מעניינת: "לתלמיד חכם גם כן אסור להחשיב את עצמו, זה גם גאוה, אלא שאחרים מחשיבים אותו, אז הוא

שלוחי מצווה

בחור מתלמידי שיעור א' שלמד בישיבה וגר באשדוד, שאל בעת המלחמה כשנזרקו טילים, האם הוא יכול לעזוב את בני ברק ולנסוע לשבת לביתו, השיב לו רבנו: "מדוע אתה נוסע הביתה משום שאתה צריך את זה כדי שתוכל ללמוד, אם כן הרי זו בכלל שלוחי מצוה שאינם ניזוקים לא בהליכתן ולא בחזרתן".

סכנת ה'אקדמיה'

רבנו ליווה והנחה את 'חברי ועדת הרבנים לענייני חינוך' בשמירה על טוהר החנוך לבל יבלעוהו זרים, חברי הוועדה הגאונים: רבי **נתן זוכובסקי**, רבי **מאיר קסלר**, רבי **נפתלי קופשיץ**, ומזכיר הוועדה הרב **אברהם רובינשטיין**.

משעלתה בעיית הלמודים האקדמיים נשאל על ידי 'ועדת הרבנים' אודות למוד הבעיה שהיוותה מוקש לבנות רבות בשל ההכנסה הגבוהה המובטחת, לימודי

הגרא"ל זצ"ל האם אפשר לחתום על כך שזה חובה, האם דעתו היא שאכן כן הוא הדבר, מרן הגרא"ל זצוק"ל הרהר מעט והשיב שאכן כן הוא - חובה גמורה על כל אחד ואחד.

עוד העיר רבנו על הנכתב "אנו קוראים מתמצית ליבנו", האם אמת גמורה היא שזה מתמצית ליבנו, קיבל מרן הגרא"ל זצוק"ל את הדברים והורה למחוק משפט זה.

פעם אחרת הייתה יוזמה לזרז בחורים להקדים את גיל הנישואים, הרבנים שעסקו בדבר הכינו מכתב וביקשו להחתים את מרן הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל, הוא השתמט בטענה שבין כך לא ישמעו לו.

נכנסו אל רבנו הוא קרא את המכתב ואמר זה כתוב באריכות יתר, הוציא עט וכתב מכתב בלשון חכמים קצרה מועט המחזיק את המרובה, משסיים אמר עכשיו תלכו אל מרן הגרא"ל זצוק"ל אם הוא יחתום אצרך גם את חתימתו.

נכנסו אל הגרא"ל זצוק"ל ואמרו שזה מכתב ידו של רבנו, מששמע כך התיישב לקרוא דן ודקדק בכל מילה ומילה כשהוא מתעניין מדוע רבנו כתב כך ומה היה כוונתו בכך.

לאחר מכן העלה מרן הגרא"ל זצוק"ל את חתימתו, ויהי הדבר למופת, איך כוונת גדולי ישראל בירידה זה לדעתו של זה, ובהמשך צירף רבנו את חתימתו.

אחרון לראשונים

הכינוס של ארגון 'לב לאחים' המתקיים מידי שנה, היה קרוב מאוד לליבו של רבנו, הוא מקפיד כל השנים להגיע וליטול בו חלק. עם זאת השתדל כל השנים להגיע מעט באיחור ולא בדיוק בשעה היעודה.

מקורביו הבינו שהוא סבור שאם יגיע בזמן, יסדרו לו מקום מכובד וידחפו עבורו כנהוג וכמצוי, לכן השתדל תמיד להגיע מעט מאוחר יותר, שיושיבוהו במקום הנשאר פנוי.

אולם מאז שנת תשע"ג שהחל לא רק להשתתף אלא לשאת דברים בכינוס החל להקפיד להגיע בשעה היעודה, מפני כבוד הציבור.

דלתוך דפקנו

כמה פעמים ניסו לקבוע שעות קבועות

רק ירוויח בעולם הזה ובעולם הבא.

היה זה מחזה מיוחד, כאשר גדולי ישראל ישבו ודנו על הנוסח שנכתב עוד קודם ישיבת המועצות. לאחר שיחה קצרה זו

רוצה שיחשיבו אותו יותר מתלמיד חכם, זה נגד האמת!

רבנו נשאל על ידי הנהלת סמינר של הרבנית פרלשטיין לגבי לימוד מקצועות

מחק מרן הגרי"ג אדלשטיין את הנוסח המקורי שינה והוסיף בכתב ידו: "אנו מתפללים שהקב"ה יקיים הבטחתו שכל מי שישמור את השבת לא יפסיד כלום, רק ירוויח בעולם הזה ובעולם הבא."

מצווה ואינו חובה

כאשר קיימו מגבית לתשלום עבור בניין בית הכנסת 'היליגמן' בבני ברק לאחר שבית המשפט חייב את רכישת המבנה מיורשי בעל הקרקע, התקיים כינוס במעונו של מרן הגאון רבי **ניסים קרליץ** זצוק"ל, הוכן מכתב קריאה לצבור להרים תרומה להצלת בית הכנסת שהיווה תל תלפיות לתושבי העיר.

כאשר הוגש נוסח המכתב לרבנו העיר על פיסקה בה נכתב: 'חובה על כל אחד ואחד לתרום להצלת בית הכנסת', 'אין זו חובה - אמר רבנו - זו רשות'... הוציא את העט ושינה ל'זכות גדולה לתרום להצלת בית הכנסת'.

המכתב והחותם

כאשר נערך במעונו של מרן הגרא"ל **שטיינמן** זצ"ל כינוס עבור 'קרן ההסעות' בהשתתפות מרן רבנו זצוק"ל, בסיום הכינוס הוגש המכתב לצבור שהוכן לחתימה שהיה כתוב בו 'חובה גמורה על כל אחד ואחד' דן רבנו לפני מרן

ואמר שילמדו רק מה שגדולי ישראל התירו, כאשר אמרו שיש משפחות שרוצים שהבנות ילמדו ויעשו בגרות בשביל פרנסה, אמר רבנו: "וכי לא מאמינים שהכול מהשמים" "מי יעני ומי יעשר" ומזונותיו של אדם קצובים לו, ואין נפקא מינה בשביל פרנסה, תעודה זו או אחרת."

ברקדוק ובעצה אחת

במהלך הכינוס ההיסטורי המיוחד של שלושת מועצות גדולי התורה ההיסטורית, שנערך באולם 'חוות דעת' בירושלים, על רקע רדיפת הדת בשל ממשלת השמאל שהוקמה הוגש לרבנו נוסח מכתב ההחלטות בו הודגש כי "אנו מתפללים על הרשעים שיחזרו בתשובה", רבנו העיר שניסוח זה של כינוי רשעים יכול לגרום חילול השם.

לפתע קם רבנו ופנה לקצה השולחן שם ישב **האדמו"ר מגור** שליט"א, מראשי מועצת גדולי התורה החסידי, רבנו קם ממרומי גילו ושנותיו והתיישב לצידו של האדמו"ר מגור כדי להביא בפניו את דבר השינוי אותו הוא מבקש להעלות בנוסח ההחלטות.

לאחר שיחה קצרה והסכמה שינה רבנו את הנוסח של ההחלטות וכתב: "אנו מתפללים שהקב"ה יקיים הבטחתו שכל מי שישמור את השבת לא יפסיד כלום,

בין ער בין ישן

ידוע שכאשר שמע צרות של הכלל והפרט, אך כאשר הדבר היה כרוך בעניינים כללים על אף שמדובר היה בידיעות מסעירות מאוד, שאחרים לא יכלו להירדם כל הלילה אחרי כן, כאן רבנו היה שם גבול ותחום למחשבות על אף שהדברים היו נוגע לו ביותר ומוטלים על כתפיו, כשהגיע שעת השינה היה הולך לישון כמעשיו בכל יום.

שאל אותו נכדו איך הוא מסוגל ללכת לישון. השיב לו רבנו: "יהודי יודע לעשות זאת, הרי בשבת יש הלכה שאפילו אדם שיש לו טרדא גדולה מאוד בעסקיו, כאשר מגיעה שבת צריך להיות ברוגע, כמו שאמרו חז"ל "ראה כאילו כל מלאכתו עשויה", אם כן, מאותו כוח אני עושה חשבון אם כאשר מחמת שאהיה נסער לא ארדם, מחר לא אוכל לעשות כראוי את מה שאני צריך לעשות, אם כן בשבילי יש חיוב גם באמצע השבוע לראות 'כאילו כל מלאכתי עשויה'...

באופן כללי לא הפריע לרבנו כאשר היה מסביבו רעש, לא בלימוד ולא בתפילה וגם לא בשינה. פעם כשהלך לנוח ואחד הנכדים ניסה לעשות תנאים נוחים לשינה כגון לכבות את האור בבית, אמר לו שאין צורך, אתה הרי יודע שאינני עצבני, ואור או רעש לא מפריעים לי לישון כלל.

צדיקים לכם מסור בידם

השליטה של רבנו על תחושותיו והרגשותיו התגלו במיוחד בערוב ימיו כשהיה נתון למעקב צמוד של מדדי הלב והלחץ דם, התקיים בו מה שאמרו חז"ל 'צדיקים לכם מסור בידם'.

הרבה פעמים ניכרו לפתע עליות במדדים, כאשר נשאל על ידי נכדו מה הסיבה? היה אומר שחושב על חיזוקים שגורמים לו התרגשות הלב. משאמר הנכד שזה מזיק לבריאות היה מפסיק לחשוב וברגע אחד שבו המדדים לאיתנם.

כך כאשר יום אחד התעדכן על מצבו הקשה של בנו חביבו רבי בצלאל זצ"ל, ניכרה עלייה במדדים, אך כשהנכד אמר שהרופא לא מרשה לחשוב על כך, במחי רגע אחת התייצבו המדדים באופן תקין.

דשמיא להשיב על דברים שלא עומדים עתה על הפרק...

שליטה במעשיו ומחשבותיו

על אצילותו המופלאה של רבנו, מספר אחד מאברכי הכולל שעקב אחרי תהלוכותיו במשך למעלה משלושים שנה, כי יום יום בעת שצעד במדרכה הסמוכה לחדר האוכל, בה לאורך השביל היו החלונות לחדר אוכל פעורים ושקופים ממש תחת עין העובר, מעולם! לא היטה רבנו את ראשו לצד חדר האוכל להביט על הבחורים בשעה שאוכלים.

סיפר אחד התלמידים פעם כאשר רבנו ירד מהישיבה בדרכו לביתו אחרי מנחה גדולה, עברה כבאית גדולה של 'כיבוי אש', במורד רחוב רבי אבא, רחוב צר ושקט, היא השמיע נהמת מנוע רועש, רבנו הלך על המדרכה עיניו נעוצות בקרקע כמו תמיד, הכבאית הרועשת ממש נוגעת בו, אבל הוא לא מסיט את ראשו אלא ממשיך בדרכו ללא שום שינוי והססת הראש.

מתו מוטל לפניו

הקשר והכבוד שנהגו רבנו והרבנית עליה השלום היו לאות ולמופת. כידוע, רבנו אמר שמעולם לא באו לכלל כעס ביניהם, אם לוקחים בחשבון את הזהירות העצומה של רבנו בביטויים, הרי שהגדרה כזו היא כמעט איננה אפשרית אצל בר אנוש.

הלוויית הרבנית ע"ה שנסתלקה בערב חג הסוכות יצאה מביתו ועברה ברחבת הישיבה, רבנו עלה ברחבת הישיבה על בימת המספידים ועיניו היו אדומות מבכי אך ראו בעליל איך הוא שולט על הרגשותיו הוא נעמד בדיוק כמו בעת אמירת השיעור, נשען מעט על הסטנדר, הוציא מכיס מעילו את הנייר עם הראשי פרקים בקיפול המשולש הקבוע לאורך הדף, כפי שנהג במראי מקומות בשעת השיעור, ופתח את דבריו ממש כצורת דיבורו בשיעורים ואמר שתמיד יש חיוב הספד אך יש להסתפק אם כאן יש חיוב הספד מאחר שהנפטרת ע"ה מאסה בשבחים.

בכניסת ליל חג הסוכות כבר עלה למעריב בישיבה וישב כשפניו לכיוון המזרח מפני דין שינוי מקום וקיבל בנחת וברוגע את כל המתפללים לאמירת 'גוט יו"ט'.

לקבלת קהל עבור הצבור שהתדפק על דלתות ביתו, אך רבנו סירב לכך, הוא נימק את הדבר בכך שאצל מרן החזון איש זיע"א לא היו שעות קבלת קהל אלא כל היום ניתן היה לדפוק ולבקש להיכנס, על אף השוני בין כמות הצבור בין אז להיום, כמו גם השעבוד להכנת השיעור בישיבה, לא אבה מרן רבנו זצוק"ל לקצוב לכך שעות.

ראגה לכלל ישראל

פעם אחת נכנס לרבנו יושב ראש ה'חינוך העצמאי' הרב אליעזר סורוצקין סיפר על התפתחות המוסדות של ה'חינוך העצמאי' וריבוי התלמידים שלמדים ומקבלים חינוך דתי, רבנו שמע ופניו צהבו אך תוך כדי כך התכרכמו פניו ואמר בכאב: "מה עם השאר? מה עם אלו שלא יודעים מה זה 'שמע ישראל'?"

הרב אברהם רובינשטיין סיפר כיצד רבנו היה נושא בעול את סידור הבנים והבנות במוסדות החנוך, כידוע נושא סידורם היה כרוך בקשיים גדולים, הדבר נגע לליבו הוא פעל בעניין מאחורי הקלעים ולא אחת נכנס בעבי הקורה בשביל סידור של ילד אחד ולא נח עד שסודר והתקבל במוסד ראוי.

לא אחת קיבלו מנהלי מוסדות בקשה לקבל בחור או בת פלונית, פעם אף טרח והלך לסמינר כדי לדבר שיקבלו בת מסוימת, בשל עבודות נדרש היה לדלג על פני גדר כדי להיכנס למקום ורבנו לא חש על כבודו וזקנותו דילג ופסח על פני הגדר ונכנס למשרד המוסד.

על אף שרבנו היה מרבה לבקש ולפעול כדי להכניס ילדים ולסדרם במוסדות, בשנים האחרונות שעמד כבר כמנהיג הדור היה נמנע לבקש אישית ממנהלי המוסדות אלא רק שלח שליחים היות שחשש שהם נהנים לבקשתו מפני יראת הכבוד והן ליבם שלם עם זה, כפי שהתבאר בגמרא שיש 'כפיה בדברים' לכן היה שולח לבקש ולשכנע אבל לא על ידי בקשה ישירה.

במופלא אל תדרוש

בערוב ימיו העז פנים אחד מבני ביתו ושאל למי צריך ללכת לשאול כאשר לא יוכלו להיכנס אל רבנו כשהמובן היה לאחר שיכבה נרם של ישראל, רבנו הבין והשיב על פי דרכו: 'אין לי סייעתא